

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Філологічний факультет
Кафедра української мови, видавничої справи та редагування

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. СИНТАКСИС

Навчально-методичні матеріали до курсу

Редакційно-видавничий відділ “Вежа”
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Луцьк – 2008

УДК 811.161.2'367:371.214.115
ББК 81.411.1-22 р
С 19

*Рекомендовано до друку методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 5 від 16.04.2008 р.)*

Рецензенти:

Громик Ю. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії та культури української мови;

Васейко Ю. С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри польської філології

С 19 Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Навч.-метод. матеріали до курсу / Уклад. О. Г. Межов, Т. Є. Мasiцька.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008.– 136 с.

Навчально-методичне видання розроблене відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, відображає дані про структуру курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”, планування лекційних, практичних занять, індивідуальної та самостійної роботи студентів, допоможе їм виробити й удосконалити навички та вміння, необхідні для лінгвістичної підготовки.

Для студентів спеціальності „Українська мова та література”.

УДК 811.161.2'367:371.214.115
ББК 81.411.1-22 р

© Межов О. Г., Мasiцька Т. Є., 2008
© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2008

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ “СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. СИНТАКСИС”

ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Напря́м, спе́ціальність, осві́тньо-квалі́фікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Напря́м: <i>філологія</i></p> <p>Спе́ціальність: <i>6.030501</i> <i>“Українська мова та література”</i></p> <p>Осві́тньо-квалі́фікаційний рівень: <i>бакалавр</i></p>	<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>13,5</i></p> <p>Загальна кількість годин: <i>486 годин</i></p> <p>Тип курсу: <i>обов’язковий</i></p> <p>Рік підготовки: <i>3 – 4</i></p> <p>Семестри: <i>6, 7, 8</i></p> <p>Лекції: <i>94 години</i></p> <p>Семінари: <i>0 годин</i></p> <p>Практичні: <i>84 години</i></p> <p>Лабораторні: <i>12 годин</i></p> <p>Самостійна робота: <i>150 годин</i></p> <p>Індивідуальна робота: <i>реферат; підбір газетно-журнальних та наукових публікацій, ілюстратив-ного матеріалу до запропонованих тем лекційних та практичних занять – 146 годин</i></p> <p>Модулів: <i>9</i></p> <p>Змістових модулів: <i>3</i></p> <p>Види контролю: <i>заліки, іспит</i></p>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робочу програму курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” і навчально-методичні матеріали складено відповідно до “Програми з сучасної української літературної мови”, затвердженої Міністерством освіти і науки України, зі змінами, схваленими кафедрою української мови видавничої справи та редагування ВНУ ім. Лесі Українки.

Теоретичний курс “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” посідає центральне місце в сукупності лінгвістичних дисциплін, які викладаються для студентів спеціальності “Українська мова та література”. Його специфіка визначається тим, що синтаксичний ярус є завершальною ланкою мовної структури, тому всебічне вивчення цього розділу граматики сприяє закріпленню в студентів попередньо набутих знань з фонетики, лексикології, словотвору, морфології, а також ще глибшому засвоєнню словниково-граматичних та інформаційних можливостей мови як найважливішого засобу людського спілкування. Крім того, знання із синтаксису допоможуть студентам краще опанувати відповідні розділи таких дисциплін, як історична граматика, діалектологія, культура мови, стилістика, загальне мовознавство, логіка та ін.

Мета курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” – висвітлити основні теоретичні положення цього розділу, які ґрунтуються на здобутках вітчизняної та зарубіжної лінгвістичної науки, здійснити синтаксичний аналіз мовних одиниць, виділюваних в сучасному мовознавстві, забезпечити фахову підготовку з сучасної української літературної мови.

Завдання курсу полягає в тому, щоб, синтезуючи знання з усіх рівнів мовної системи, забезпечити глибоке оволодіння теоретичними відомостями про синтаксичні явища, сформувані в майбутніх фахівців творчий підхід до аналізу граматичних одиниць, виробити науковий лінгвістичний світогляд та навички вести самостійну дослідницьку роботу, уміти застосувати на практиці правила граматики, оволодіти культурою усного та писемного мовлення. До важливих аспектів викладання курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” належить постійна увага до питань, пов’язаних з висвітленням відповідних мовних явищ у лінгвістичній літературі, постійна орієнтація студентів на професійне застосування знань.

Програма з синтаксису ґрунтується на принципах академічних граматик української мови. Водночас вона передбачає виклад тих основних теоретичних ідей, які найповніше відображають сучасний стан синтаксичної науки й мають більшу пояснювальну силу.

У систему підготовки студентів входять лекції з синтаксису сучасної української літературної мови, практичні та лабораторні заняття, передбачається також самостійне опрацювання деяких тем, індивідуальна робота.

Лекційний курс зумовлює висвітлення основних положень синтаксичної теорії, пов'язаних з вітчизняною лінгвістичною наукою, а також тими здобутками, які внесено до мовознавчої скарбниці лінгвістами інших країн. Аналіз синтаксичних явищ слід пов'язувати з традицією їхнього вивчення, проте необхідно залучати й нові підходи до їх тлумачення.

Головне завдання практичних і лабораторних занять – поглибити матеріал лекцій, виробити у студентів навички лінгвістичного аналізу, уміння застосувати набуті знання на практиці. Навчально-методичні матеріали орієнтовані на виконання різноманітних тренувальних вправ, трансформування синтаксичних конструкцій, складання схем речень, завдань дослідницького і творчого характеру тощо.

Надаючи увагу самостійній та індивідуальній роботі студентів, необхідно практикувати конспектування навчально-методичної та наукової літератури, статей у фахових журналах; завдання пошукового, творчого характеру, написання ними рефератів з синтаксису і стилістики тощо. Такі види робіт забезпечать індивідуальний поглиблений підхід до вивчення окремих тем, що передбачає опрацювання спеціальної літератури, крім того, розвиває дослідницькі навички у студентів, творчі здібності.

У вивченні курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” запроваджено модульно-рейтингову систему оцінювання знань студентів. З метою здійснення поточного контролю й перевірки знань студенти складають три змістові модулі:

1. Словосполучення і просте речення.
2. Ускладнене просте речення.
3. Складні синтаксичні конструкції.

Відповідно оцінка навчальної роботи студента за кожний з трьох семестрів може становити максимум 100 балів і складається: а) з оцінки роботи студента під час аудиторних (практичних і лабораторних) занять, самостійної роботи; б) оцінки за виконання індивідуальних завдань; в) оцінки з підсумкової контрольної роботи; г) оцінки на екзамені.

Після опанування даного курсу **студент повинен знати:**

- ключові поняття курсу;
- синтаксичні категорії речення;
- традиційні й сучасні вчення про члени речення;
- типологію синтаксичних одиниць;

- структуру семантично елементарного та ускладненого простого речення;
 - різновиди синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень;
 - формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти речення;
 - особливості синтаксичної організації складних речень різного типу, тексту, засобів передачі чужого мовлення;
 - специфіку використання різнотипних синтаксичних одиниць в усіх стилях сучасної української мови;
 - пунктуаційні норми сучасної української літературної мови.
- Після опанування даного курсу **студент повинен уміти:**
- розрізняти семантично елементарні та ускладнені прості та складні речення;
 - аналізувати синтаксичні категорії та одиниці формального, семантичного і комунікативного плану;
 - визначати структурно-семантичні типи речень, синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення;
 - застосовувати трансформаційну методику при аналізі граматичних одиниць і категорій;
 - будувати семантико-граматичні моделі речень;
 - наводити приклади конструкцій з відповідним мовним явищем;
 - розставляти розділові знаки в реченнях та правильно їх інтонувати;
 - аналізувати і редагувати тексти з різнотипними реченнєвими конструкціями.

Курс “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” вивчається студентами упродовж трьох семестрів, кожен з яких охоплює один із трьох змістових модулів. У наведеній нижче таблиці відображено загальну кількість годин, виділених на лекції, практичні, лабораторні заняття, самостійну та індивідуальну роботу в кожному семестрі.

Форма навчання	Курс	Сем.	Заг. обсяг годин	Кількість годин					Підсумк. контроль	
				Лекції	Практ	Лаб	Сам. роб.	Інд. роб.	Екзамен	Залік
Денна	3	6	126	44	20	4	30	28		+
Денна	4	7	180	24	32	4	60	60		+
Денна	4	8	180	26	32	4	60	58	+	
Всього			486	94	84	12	150	146		

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Прак-тичні	Лабора-торні	Самостійну роботу	Інди-відуальну роботу
Змістовий модуль 1. Словосполучення і просте речення					
Тема 1.	4	-	-	1	28
Тема 2.	4	-	-	2	
Тема 3.	6	4	1	1	
Тема 4.	4	-	-	4	
Тема 5.	6	4	-	2	
Тема 6.	6	4	1	1	
Тема 7.	8	4	2	1	
Тема 8.	2	-	-	4	
Тема 9.	-	2	-	2	
Тема 10.	2	-	-	1	
Тема 11.	-	2	-	4	
Тема 12.	-	-	-	4	
Тема 13.	2	-	-	1	
Змістовий модуль 2. Ускладнене просте речення					
Тема 14	2	-	-	4	60
Тема 15.	2	-	-	8	
Тема 16.	2	4	2	6	
Тема 17.	2	4		4	
Тема 18.	2	-	-	8	
Тема 19.	2	4	2	6	
Тема 20.	2	4		4	
Тема 21.	2	2	-	4	
Тема 22.	2	4	-	12	
Тема 23.	2	4	-		
Тема 24.	2	2	-		
Тема 25	2	4	-	4	
Змістовий модуль 3. Складні синтаксичні конструкції					
Тема 26.	4	2	-	6	58
Тема 27.	4	4	2	6	
Тема 28.	6	6	2	6	
Тема 29.	4	4	-	6	
Тема 30.	4	8	-	6	
Тема 31.	-	2	-	10	
Тема 32.	2	2	-	10	
Тема 33.	2	4	-	10	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

Змістовий модуль 1.

Словосполучення і просте речення

Тема 1. Загальні питання синтаксису сучасної української літературної мови. (4 год.)

Предмет і завдання синтаксису, зв'язок синтаксису з іншими науками. Фундаментальні поняття синтаксису. Синтаксичні одиниці, їхні основні ознаки та принципи виділення. Формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний рівні синтаксису. Види синтаксичних зв'язків у реченні та словосполученні. Семантико-синтаксичні відношення в синтаксисі.

Тема 2. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення. (4 год.)

Виділення типів синтаксичних зв'язків. Предикативний зв'язок у двоскладному реченні. Різновиди підрядного зв'язку. Детермінантний підрядний зв'язок. Прислівний підрядний зв'язок, його форми. Сурядний зв'язок. Опосередкований синтаксичний зв'язок. Подвійний синтаксичний зв'язок. Поділ семантико-синтаксичних відношень на типи. Семантико-синтаксичні відношення у простому реченні.

Тема 3. Словосполучення як одиниця синтаксису. (6 год.)

Поняття про словосполучення, його місце в системі синтаксичних одиниць української мови. Короткі відомості з історії вчення про словосполучення. Різне тлумачення словосполучення в сучасній лінгвістиці. Вільні (синтаксичні), зв'язані (нерозкладні) та фразеологічні словосполучення. Типи словосполучень за видом синтаксичного зв'язку. Підрядні словосполучення, принципи їх класифікації. Різновиди підрядних словосполучень за морфологічним характером головного компонента. Синтаксичні зв'язки й семантико-синтаксичні відношення у підрядних словосполученнях. Види сурядного зв'язку у словосполученні – відкритий і закритий. Семантико-синтаксичні відношення у сурядних словосполученнях. Питання про належність сурядних словосполучень до одиниць синтаксису. Прості та складні словосполучення.

Тема 4. Речення як основна синтаксична одиниця. (4 год.)

Проблема визначення речення. Основні ознаки речення. Речення і судження. Принципи класифікації речень у сучасній лінгвістиці. Структурно-семантичні типи речень. Стверджувальні та заперечні речення. Типи речень за комунікативним призначенням і експре-

сивним забарвленням. Парадигма речення. Формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти речення. Структурна схема речення. Поняття валентності в граматиці. Типологія синтаксем в елементарних і ускладнених простих реченнях. Актуальне членування речення, засоби його вираження. Синтаксичні категорії речення.

Тема 5. Граматична основа простого двоскладного речення.
(6 год.)

Поняття про двоскладне речення, вираження предикативності в ньому. Характер синтаксичного зв'язку між підметом і присудком у двоскладному реченні. Історія та сучасний стан учення про головні члени речення. Диференційні ознаки головних членів речення. Способи вираження простого підмета в сучасній українській мові. Різновиди складеного підмета. Способи вираження простого присудка. Структурно-семантичні характеристики складного (подвійного) присудка. Структурно-семантичні характеристики складеного іменного присудка. Способи вираження складеного дієслівного присудка. Поняття про суб'єктний і об'єктний інфінітиви.

Тема 6. Система і структура другорядних членів речення.
(6 год.)

Історія та сучасний стан учення про другорядні члени речення. Омонімія другорядних членів. Нове вчення про другорядні члени речення. Поняття про прислівні, детермінантні члени речення та дуплекси. Узгоджені та неузгоджені означення, засоби їх вираження. Роль означення у структурі поширеного речення. Прикладка як особлива форма означення. Прямі та непрямі додатки, способи їх вираження. Розмежування приіменних додатків і неузгоджених означень. Обставини. Семантико-синтаксичні різновиди обставин та їх роль у структурно-семантичній організації двоскладного речення.

Тема 7. Односкладні речення в граматичній системі української мови. (8 год.)

Поняття про односкладні речення, характер головного члена в них. Особливості семантичної структури односкладних речень. Історія та сучасний стан учення про односкладні речення. Класифікації односкладних речень. Особливості означено-особових, неозначено-особових і узагальнено-особових односкладних речень, їх кваліфікація в сучасній граматиці. Безособові односкладні речення, способи вираження головного члена в них. Проблеми визначення інфінітивних односкладних речень, принципи їх класифікації у різних грама-

тичних працях. Номінативні односкладні речення, їх класифікації. Специфіка вокативних та генітивних речень, проблеми кваліфікації їх у граматичній науці.

Тема 8. Нечленовані речення (слова-речення). (2 год.)

Основні ознаки та структурно-семантичні різновиди нечленованих речень. Історія та сучасний стан учення про слова-речення.

Тема 9. Неповні речення в сучасній українській літературній мові. (2 год.)

Історія вивчення неповних речень. Структурно-семантичні характеристики неповних речень. Контекстуальні та ситуативні неповні речення. Приєднувальні конструкції як специфічні різновиди неповних і повних речень. Поняття про еліптичні речення.

Тема 10. Формально-синтаксичний аспект простого речення. (2 год.)

Розвиток учення про формально-синтаксичний аспект простого речення. Формально-синтаксичні ознаки речення. Формально-синтаксичний мінімум простого речення. Непоширені (елементарні) і поширені (неелементарні) прості речення. Формально-синтаксичні категорії речення. Категорія члена речення.

Тема 11. Семантико-синтаксичний аспект простого речення. (2 год.)

Семантика речення як об'єкт синтаксису. Об'єктивні та суб'єктивні значення в семантико-синтаксичній структурі речення. Способи опису об'єктивного змісту речення в сучасній теорії синтаксису. Поняття пропозиції. Семантична валентність предиката і семантико-синтаксична структура простого речення. Класи семантично елементарних простих речень. Семантично неелементарні прості речення. Типи синтаксем у структурі простого речення. Предикат як центральна синтаксема простого елементарного речення. Субстанціальні синтаксеми простого елементарного речення. Вторинні предикатні й субстанціальні синтаксеми.

Тема 12. Комунікативний аспект простого речення. (4 год.)

Речення як комунікативна одиниця, його зумовленість консти-туцією.

Поняття про актуальне членування речення, засоби його вираження. Співвідношення актуального, формально-синтаксичного і семантико-синтаксичного членування речення. Речення і висловлення. Типи висловлень.

Тема 13. Парадигма речення. (2 год.)

Поняття парадигми речення. Підходи до аналізу парадигм. Парадигма речення як сукупність форм одного структурного типу. Морфологічна парадигма предиката-дієслова і синтаксична парадигма речення. Комунікативна парадигма речення. семантико-синтаксична парадигма речення. Дериваційна парадигма речення. Проблема похідності синтаксичних одиниць. Семантичні модифікації структурних типів речення. Класи модифікаційних конструкцій. Явища синтаксичної конденсації в дериваційних процесах. Дериваційні відношення однорівневих та різнорівневих синтаксичних одиниць.

Змістовий модуль 2. **Ускладнене просте речення**

Тема 14. Поняття про ускладнене просте речення. (2 год.)

Термін "ускладнене просте речення" в лінгвістичній літературі. Місце ускладнених простих речень у граматичній системі мови. Напівпредикативність як характерна ознака ускладнених простих речень. Поняття про ускладнення в традиційній граматиці. Різновиди ускладнених простих речень. Поняття про ускладнення в сучасних дослідженнях функціонального спрямування. Визначальні формальні та семантичні ознаки ускладнених простих речень. Аналіз та побудова речень з прислівними та детермінантними компонентами, дуплексивами.

Тема 15. Однорідні члени речення: загальний огляд. (2 год.)

Історія та сучасний стан учення про однорідні члени речення. Сучасний стан учення про однорідність. Диференційні ознаки однорідних членів речення. Засоби вираження однорідності. Характер семантико-синтаксичних відношень у межах однорідних членів речення. Прийменники при однорідних членах речення. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення. Розділові знаки в реченнях з однорідними членами та узагальнюючими словами.

Тема 16. Однорідність головних членів речення. (2 год.)

Питання про речення з однорідними присудками в лінгвістичній літературі. Принципи розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних поліпредикативних конструкцій. Однорідність головних членів односкладних речень як лінгвістична проблема. Однорідність підметів. Координація присудка з однорідними підметами.

Тема 17. Однорідність другорядних членів речення. (2 год.)

Розмежування однорідних та неоднорідних означень. Однорідні прикладки. Однорідність додатків та обставин.

Тема 18. Відокремлення в синтаксисі: загальний огляд. (2 год.)

Історія та сучасний стан учення про відокремлені члени речення. Відокремлення як багатоаспектне синтаксичне і значеннєво-стилістичне явище. Напівпредикативні відношення при відокремленні. Причини та умови відокремлення другорядних членів речення. Питання про речення з уточнюючими членами в граматичних дослідженнях. Умови відокремлення членів речення.

Тема 19. Відокремлення означень. (2 год.)

Синтаксичні особливості відокремлених дієприкметникових означень. Речення з відокремленими прикметниковими означеннями, їх синтаксичні характеристики. Умови відокремлення узгоджених означень. Правила відокремлення неузгоджених означень. Відокремлені прикладки.

Тема 20. Відокремлення додатків і обставин. (2 год.)

Відокремлені обставини, виражені одиничними дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, їхні синтаксичні ознаки. Загальні правила відокремлення обставин. Питання про речення з відокремленими додатками в лінгвістичній літературі. Особливості відокремлення додатків.

Тема 21. Відокремлені уточнювальні члени речення. (2 год.)

З історії вчення про уточнення. Розмежування уточнювальних членів речення і напівпредикативних зворотів. Уточнення другорядних членів речення. Уточнення до підмета і присудка. Сучасні погляди на уточнення.

Тема 22. Вставні компоненти речення. (2 год.)

Історія та сучасний стан учення про вставні одиниці. Поняття про вставні одиниці (слова, сполучення слів, речення). Морфологічні засоби вираження вставних слів і сполучень. Синтаксичні особливості вставних одиниць. Розмежування вставних речень, словосполучень та вставних слів. Семантичні групи вставних одиниць.

Тема 23. Вставлені компоненти речення. (2 год.)

Історія та сучасний стан учення про вставлені одиниці. Поняття про вставлені одиниці (речення, сполучення слів, слова). Принципи розмежування категорій вставності і вставленості. Синтаксична будова вставлених одиниць. Особливості інтонації речень зі вставленими компонентами та розділові знаки в них.

Тема 24. Звертання. (2 год.)

Історія і сучасний стан учення про звертання. Способи вираження звертання. Звертання у структурі простого ускладненого речення. Вокативні речення (кличні комунікати) та їх модифікації. Стилістична роль звертань.

Тема 25. Порівняльні звороти. (2 год.)

Синтаксичні особливості порівняльних зворотів. Проблема розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення в граматичних дослідженнях. Основні критерії розмежування підрядних неповних порівняльних речень і порівняльних зворотів.

Змістовий модуль 3.

Складні синтаксичні конструкції

Тема 26. Поняття про складне речення. (4 год.)

Складне речення як синтаксична одиниця, історія і сучасний стан його вивчення. Визначальні семантико-синтаксичні та формально-граматичні ознаки складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення. Поділ складних речень за основними засобами зв'язку на сполучникові та безсполучникові. Загальна характеристика складносурядних і складнопідрядних речень. Елементарні та ускладнені (багатокомпонентні) складні речення.

Тема 27. Складносурядні речення. (4 год.)

Поняття сурядності і характер формальних ознак складносурядного речення. Смислові відношення між частинами складносурядного речення. Засоби зв'язку частин складносурядних речень. Основні різновиди складносурядних речень: а) складносурядні речення відкритої структури; б) складносурядні речення закритої структури. Семантичні типи складносурядних речень. Загальні проблеми складносурядних речень в сучасній українській мові.

Тема 28. Складнопідрядні речення. (6 год.)

Складнопідрядні речення в сучасній українській мові, історія їх вивчення. Структура та семантика складнопідрядного речення. Логіко-граматична, формально-граматична, структурно-семантична класифікації складнопідрядних речень. Основні типи складнопідрядних речень: а) загальна характеристика складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структури; б) аналіз семантичних різновидів прислівних складнопідрядних речень; в) складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу; г) складнопідрядні речення

з детермінантними підрядними частинами; д) складнопідрядні речення з підрядними супровідними як перехідний тип речення. Класи неелементарних (багатокомпонентних) складнопідрядних речень.

Тема 29. Безсполучникові складні речення. (4 год.)

Проблема визначення і класифікації безсполучникових конструкцій. Питання про семантико-синтаксичні співвідношення між безсполучниковими, складносурядними та складнопідрядними реченнями. Формально-синтаксична і семантико-синтаксична структура безсполучникових складних речень. Безсполучникові утворення закритої та відкритої структури. Основні різновиди смислових відношень у безсполучникових конструкціях з однорідними та неоднорідними предикативними частинами. Безсполучникові складні речення ускладненого типу. Розділові знаки у безсполучникових складних реченнях.

Тема 30. Багатокомпонентні складні речення. (4 год.)

Загальна характеристика багатокомпонентних складних речень як комбінацій мінімальних конструкцій. Типи багатокомпонентних складних речень. Варіанти поєднання сурядно-підрядних конструкцій в українській мові. Складні багатокомпонентні сполучниково-безсполучникові речення та їхні структурні властивості. Період.

Тема 31. Засоби передачі чужого мовлення. (2 год.)

Пряма мова, форми непрямої і невластиве прямої мови. Співвідношення форм прямої та непрямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з непрямою (авторською). Заміна прямої мови непрямою. Невласне пряма мова, її структурні особливості та застосування.

Тема 32. Складні форми синтаксичної організації мовлення. (2 год.)

Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів. Одиниці тексту. Зв'язок тексту з реченням. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому. Структурні типи складних синтаксичних цілих. Монологічне та діалогічне мовлення як форми усного і писемного тексту.

Тема 33. Основи української пунктуації. (2 год.)

Пунктуація і синтаксична система мови. Основні етапи розвитку української пунктуації. Теоретичні принципи сучасної української пунктуації. Основні типи пунктуаційних знаків та огляд їх уживання в простому та складному реченнях.

Змістовий модуль 1

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ І ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Після опанування першого змістового модуля *студент повинен знати*:

- ключові поняття змістового модуля;
- синтаксичні категорії словосполучення і простого елементарного речення;
- традиційні й сучасні вчення про члени речення;
- типологію словосполучень і простих речень;
- структуру семантично елементарного простого речення;
- різновиди синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень;
- формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти простого речення;
- специфіку використання словосполучень і простих речень в усіх стилях сучасної української мови;
- пунктуаційні норми сучасної української літературної мови у простому елементарному реченні.

Після опанування першого змістового модуля *студент повинен уміти*:

- розрізняти словосполучення, семантично елементарні й ускладнені прості та складні речення;
- аналізувати синтаксичні категорії словосполучення і простого речення з формального, семантичного і комунікативного погляду;
- визначати структурно-семантичні типи словосполучень і простих речень, синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення в них;
- застосовувати трансформаційну методику при аналізі словосполучень і простих речень;
- будувати семантико-граматичні моделі словосполучень і простих елементарних речень;
- наводити приклади конструкцій з відповідним мовним явищем;
- розставляти розділові знаки у простих елементарних реченнях та правильно їх інтонувати;
- аналізувати і редагувати тексти з різнотипними простими реченнєвими конструкціями та словосполученнями.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИСУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (4 год.)

1. Предмет і завдання синтаксису як граматичного рівня сучасної української літературної мови. Зв'язок синтаксису з іншими науками.
2. Фундаментальні поняття синтаксису.
3. Типи основних синтаксичних одиниць та принципи їх виділення.
4. Синтаксичні зв'язки у реченні та словосполученні. Поняття про предикативний, підрядний та сурядний зв'язки.
5. Семантико-синтаксичні відношення у реченні та словосполученні.

Література

1. Вихованець І.Р. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 29-45.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 5-40.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 5-50.
4. Вихованець І.Р. Типологія семантико-синтаксичних відношень // Українська мова. Теорія і практика: Темат. зб. наук. праць. – К.: ІСДО, 1993. – С. 7-10.
5. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 5-54.
6. Слюсарева Н.А. Синтаксис и морфология в свете функционального подхода // Науч. докл. высш. шк. Филол. науки. – 1984. – № 5. – С. 36-41.
7. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 5-50.
8. Савицький М. Український синтаксис з погляду діяхронічної типології // Мовознавство. – 2006. – №2-3. – С.45-49.
9. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. – Х.: Основа, 2004. – 96 с.

Тема 2. СИНТАКСИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ТА СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ВІДНОШЕННЯ (4 год.)

1. Принципи виділення типів синтаксичних зв'язків.
2. Предикативний зв'язок, його форма.
3. Два різновиди підрядного зв'язку: детермінантний і прислівний.
4. Особливості детермінантного підрядного зв'язку.
5. Узгодження, керування і прилягання як форми прислівного підрядного зв'язку.
6. Сурядний зв'язок, його ознаки.
7. Опосередкований підрядний зв'язок.
8. Подвійний синтаксичний зв'язок.
9. Поділ семантико-синтаксичних відношень на типи: предикатні та субстанційні.
10. Семантико-синтаксичні відношення у простому реченні.

Література

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С.5-25.
2. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – С.9-25.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.16-47.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.5-21.
5. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій. – Луцьк: Ред.вид. відділ ВДУ «Вежа», 2001. – С.232-257.
6. Норман Б.Ю. К вопросу о двусторонней синтаксической связи // Русс. яз. в шк. – 1980. – № 4. – С.84-87.
7. Кононенко В.І. Прийменниково-субстантивний комплекс в аспекті синтаксису // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С.3-13.
8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: „Академія”, 2004. – С.16-26.

Тема 3. СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЯК ОДИНИЦЯ СИНТАКСИСУ (6 год.)

1. Словосполучення в синтаксичній системі української мови:
а) з історії вчення про словосполучення;

б) поняття про словосполучення, його місце в системі синтаксичних одиниць української мови;

в) типи словосполучень за видом синтаксичного зв'язку.

2. Підрядні словосполучення, принципи їх класифікації. Різновиди підрядних словосполучень за категорійно-морфологічним характером головного компонента.

3. Форми підрядного зв'язку в словосполученні: а) узгодження; б) керування; в) прилягання.

4. Типи семантико-синтаксичних відношень у підрядних словосполученнях.

5. Сурядні словосполучення, семантико-синтаксичні відношення між їхніми компонентами. Відкриті та закриті сурядні словосполучення.

6. Прості та складні словосполучення. Вільні (синтаксичні) і зв'язані словосполучення. Питання про стосунок фразеологічних сполук до словосполучень.

Література

1. Баранник Д.Х. Два рівні граматичної структури речення // мовознавство. – 1983. – № 6. – С.12-18.

2. Булаховський Л.А. Керування // Вибр. праці: В 5 т. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 2. – С. 553-568.

3. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С.52-58.

4. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С.181-213.

5. Вихованець І.Р. Граматичні вияви керування // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – Вип. 2. – С. 9-13.

6. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 9-17.

7. Золотова Г.А. Очерк функціонального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 1973. – С.63-66.

8. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 55-69.

9. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 55-68.

10. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 51-116.

11. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С. 227-237.
12. Удовиченко Г.М. Словосполучення у сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1968. – 227 с.
13. Юсікова О.В. Семантико-синтаксична структура субстантивних вторинних словосполучень // Мовознавство. – 1993. – № 4. – С. 57-63.

Тема 4. РЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВНА СИНТАКСИЧНА ОДИНИЦЯ (4 год.)

1. Поняття про речення. Речення і судження.
2. Основні ознаки речення.
3. Формально-синтаксична, семантико-синтаксична і комунікативна організація речення. Поняття про структурну схему речення.
4. Синтаксичні категорії речення.
5. Поняття про просте та складне речення. Структурно-семантичні типи простих речень.
6. Загальна характеристика двоскладних та односкладних речень, поширених і непоширених речень, повних і неповних речень.
7. Типи речень за комунікативним призначенням та експресивним забарвленням. Стверджувальні й заперечні речення.

Література

1. Грищенко А.П. Категорія предикативності // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 5-11.
2. Грищенко А.П. Модальність і часова співвіднесеність як зовнішньо-синтаксичні ознаки речення // Там же. – С. 16-29.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.5-33.
4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С.15-24, 47-48.
5. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 69-102.
6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 118-149.
7. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С. 237-244.

8. Чесноков П.В. Предикативность и модальность как семантические признаки предложения // Единицы морфологии и синтаксиса в семантическом аспекте: Межвуз. сб. науч. трудов / Отв. ред. В.П. Малащенко. – Ростов н/Д ГПИ, 1979. – С. 20-30.

9. Горбачук В.Г. Синтаксис української літературної мови: просте речення: Курс лекцій. – Донецьк, 1996. – 70 с.

10. Іваницька Н.Л. Поширене і непоширене просте речення // Культура слова. – К., 1985. – Вип.2. – С.63-66.

11. Лобода В.В., Скуратівський Л.В. Українська мова в таблицях: Довідник. – К.: Вища шк., 1993. – С.215-216.

12. Ющук І.Д. До методики синтаксичного аналізу речення // Дивослово. – 2003. – №10. – С.33-37.

Тема 5. ГРАМАТИЧНА ОСНОВА ПРОСТОГО ДВОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ (6 год.)

1. Поняття про двоскладне речення, вираження предикативності в ньому.

2. З історії вчення про головні члени речення.

3. Диференційні ознаки головних членів речення. Зв'язок підмета з присудком.

4. Простий підмет і способи його вираження.

5. Складений підмет і його структурні типи.

6. Простий присудок, його вираження.

7. Типи складених присудків:

а) дієслівний складений присудок;

б) іменний складений присудок;

8. Структурно-семантичні особливості складного (подвійного) присудка.

Література

1. Адмони В.Г. Структурно-смысловое ядро предложения // Члены предложения в языках различных типов. – Л.: Наука, 1972. – С. 35-50.

2. Адмони В.Г. Нулевая связка, связочный глагол и грамматика зависимостей // Вопр. языкознания. – 1983. - № 5. – С. 34-42.

3. Бабайцева В.В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1988. – С. 100-128.

4. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – С.84-90, 132-143.

5. Булаховський Л.А. Питання синтаксису простого речення в українській мові // Дослідження з синтаксису української мови. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 5-28.
6. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 63-76.
7. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С.72-81.
8. Гандзюк С.П. Дієслівна валентність та іменний присудок // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 62-65.
9. Іваницька Н.Л. Складений присудок як синтаксична структура // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 59-84.
10. Иванова И.П. Структурно-функциональный анализ простого предложения. – К.: Выща шк., 1991. – С. 19-47.
11. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 5-14, 29-62.
12. Лекант П.А. Типы и формы сказуемого в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1976. – 143 с.
13. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С.23-34.
14. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (двоскладне речення) // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 23-31.
15. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 103-128, 148-182.
16. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 149-179.

Тема 6. СИСТЕМА І СТРУКТУРА ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (6 год.)

1. Короткі відомості з історії вчення про другорядні члени речення. Сучасний стан учення про члени речення. Омонімія другорядних членів речення.
2. Прямі й непрямі додатки, способи їх вираження. Придієслівні та приіменникові додатки. Розмежування приіменникових додатків і неузгоджених означень.
3. Узгоджені й неузгоджені означення, способи їхнього вираження.

4. Прикладка як особлива форма означення.
5. Обставини, типи обставин за значенням. Способи їх вираження.
6. Нове функціональне вчення про другорядні члени речення в українській граматиці. Поняття про прислівні, детермінантні члени речення та дуплективи.

Література

1. Бабайцева В.В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1988. – С. 32-36, 86-100, 128-153.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 76-92.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 70-72, 83-94, 230-243, 266-268.
4. Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Наука, 1970. – С. 624-633.
5. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 1973. – С. 102-105.
6. Казими́рова І.А. Семантичні основи синтаксичного аналізу інфінітива у придієслівній позиції // Мовознавство. – 1992. - № 5. – С. 56-60.
7. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 34-47.
8. Савченко І.Я. Семантика атрибутивного відношення // Мовознавство. – 1988. - № 3. – С. 46-49.
9. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 129-147.
10. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 179-224.
11. Шведова Н.Ю. Существуют ли все-таки детерминанты как самостоятельные распространители предложения? // Вопр. Языкознания. – 1968. – № 2. – С. 39-50.

Тема 7. ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (8 год.)

1. З історії вивчення односкладних речень.
2. Поняття про односкладне речення. Типи односкладних речень.

3. Особливості означено-особових, неозначено-особових та узагальнено-особових односкладних речень, їх кваліфікація у сучасній лінгвістиці.

4. Безособові речення.

5. Інфінітивні речення.

6. Номінативні речення.

7. Специфіка вокативних речень. Питання про слова-речення в лінгвістичній літературі.

8. Генітивні речення, кваліфікація їх у традиційній та сучасних синтаксичних теоріях.

Література

1. Бабайцева В.В. Односоставные предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1968. – 160 с.

2. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – С. 90-91, 96-99.

3. Болюх В.О. Власне-семантична і формально-граматична інтерпретація безособових речень // Мовознавство. – 1992. - № 3. – С. 44-48.

4. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 73-76.

5. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 98-100.

6. Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Наука, 1970. – С. 560-569.

7. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 14-29.

8. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.125-150.

9. Лекант П.А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1986. – С. 74-121.

10. Матвеев С.Б. Семантична специфіка українського безособового речення з модальним предикатом // Мовознавство. – 1997. - № 4-5. – С. 27-32.

11. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С.47-59.

12. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (односкладне речення) // Мовознавство. – 1980. - № 3. – С. 22-29.

13. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 182-285.

14. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 232-283, 307-309.

Тема 8. НЕЧЛЕНОВАНІ РЕЧЕННЯ (СЛОВА-РЕЧЕННЯ) (2 год.)

1. З історії вчення про слова-речення.
2. Основні ознаки слів-речень, принципи їх класифікації.
3. Характеристика різновидів нечленованих речень.

Література

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 58-62.
2. Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Наука, 1970. – С. 574-576.
3. Иванова И.П. Структурно-функциональный анализ простого предложения. – К.: Вища шк., 1991. – С.48-54.
4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 59-60.
5. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 290-296.
6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 289-309.

Тема 10. ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Розвиток учення про формально-синтаксичний аспект простого речення у вітчизняній і зарубіжній граматиці.
2. Формально-синтаксичні ознаки речення.
3. Два розуміння формально-синтаксичного мінімуму простого речення.
4. Непоширені (елементарні) і поширені (неелементарні) прості речення.
5. Формально-синтаксичні категорії речення.
6. Категорія члена речення.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.66-70, 105-107.
2. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.77-86.
3. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис/За заг. ред. ак.І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.148-224.
4. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1986. – С.5-92.
5. Адмони В.Г. Структурно-смысловое ядро предложения // Члены предложения в языках различных типов. – Л.: Наука, 1972. – С.35-50.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 48 – 50.

Тема 13. ПАРАДИГМА РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Поняття парадигми речення. Підходи до аналізу парадигм.
2. Парадигма речення як сукупність форм одного структурного типу.
3. Морфологічна парадигма предиката-дієслова і синтаксична парадигма речення.
4. Комунікативна парадигма речення. Семантико-синтаксична парадигма речення.
5. Дериваційна парадигма речення. Проблема похідності синтаксичних одиниць.
6. Семантичні модифікації структурних типів речення. Класи модифікаційних конструкцій. Явища синтаксичної конденсації в дериваційних процесах.
7. Дериваційні відношення однорівневих та різнорівневих синтаксичних одиниць.

Література

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992.– С.5-58.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.158-180.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985. – С.177-178.

4. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.296-302.
5. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С.7-15.
6. Белошапкова В.А. О понятии синтаксической производности // Русс. яз. за рубежом. – 1983. – №7. – С.49-53.
7. Гуйванюк Н. До поняття комунікативної парадигми речення // мовознавство. – 2005. – №5. – С.75-87.
8. Лопатецька А.В. Деякі аспекти вивчення речення // Науковий вісник ВДУ. – 2003. – №8. – С.194-197.
9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 55– 58.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 3. СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЯК ОДИНИЦЯ СИНТАКСИСУ (4 год.)

1. Словосполучення як синтаксична непередикативна одиниця.
2. Слово і словосполучення, словосполучення і речення.
3. Типи словосполучень за видом синтаксичного зв'язку.
4. Сурядні словосполучення, типи відношень між їхніми компонентами.
5. Відкриті та закриті сурядні словосполучення, засоби їхнього вираження.
6. Підрядні словосполучення, принципи їх класифікації.
7. Елементарні та ускладнені словосполучення.
8. Вільні і зв'язані словосполучення. Питання про стосунок фразеологічних сполук до словосполучень.

Література

1. Азаров Л. Співвідношення складних слів і словосполучень// Філологічні студії. – 2000. – № 3. – С. 65 - 69.
2. Вихованець І.Р. Грамати́ка української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С.181-213.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 55-69.

4. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 55-68.

5. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 51-116.

6. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С. 227-237.

7. Удовиченко Г.М. Словосполучення у сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1968. – 227 с.

8. Дідук Г. Словосполучення і речення // Урок української. – 2000. – № 9. – С.32-33.

9. Кващук Н. Словосполучення // Дивослово. – 1996. – № 17. – С. 37-39.

10. Василенко О.О. До питання про вільні словосполучення // Наук. вісник ВДУ. – 1997. – №4. – С.67-68.

11. Дудик П.С. Словосполучення, сполучення слів і слово // Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедральний зб. наук. праць. – К., 1998. – С.208-212.

Законспектувати

1. Алефіренко М.Ф. Співвідношення синтаксичних і фразеологічних словосполучень // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 12. – С.27-32.

2. Вихованець І.Р. Типи словосполучень // Філологічні студії. – 2000. – № 1. – С. 6 - 9.

3. Дідук Г. Словосполучення і речення // Урок української. – 2000. – № 9. – С.32-33.

4. Пирога Н.Г. Зіставлення складних слів і словосполучень у сучасній українській мові // Науковий вісник ВДУ. – 2002. № 6. – С.218-223.

Ключові поняття: словосполучення, синтаксичні зв'язки, семантико-синтаксичні відношення, сурядні словосполучення, підрядні словосполучення, узгодження, керування, прилягання, атрибутивні відношення, субстанціальні відношення, адвербіальні відношення.

Студент повинен знати: визначення словосполучення, його найважливіші ознаки, принципи класифікації словосполучень.

Студент повинен уміти: виділяти словосполучення з тексту, відрізняти їх від інших синтаксичних одиниць, аналізувати за схемою, розмежовувати формально-синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення між компонентами словосполучень, добирати синонімічні словосполучення з різними видами зв'язку.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть відмінність між словом, словосполученням і реченням? Назвіть диференційні ознаки вказаних синтаксичних одиниць.
2. Як взаємодіють синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення у межах словосполучень?
3. Які поєднання слів не є словосполученнями?
4. Як трактується питання про сурядні словосполучення в лінгвістичній літературі?
5. У чому сутність відмінкового прилягання? Наведіть приклади словосполучень.

Завдання

1. Виконати вправи 19, 23, 38, 44 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати з текстів художнього стилю 5 речень, виділити у них підрядні та сурядні словосполучення, зробити їх синтаксичний аналіз.

Тема 5. ГРАМАТИЧНА ОСНОВА ПРОСТОГО ДВОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Поняття про двоскладне речення. Аналіз двоскладних речень невих структур на тлі односкладних.
2. Вираження предикативності у двоскладному реченні. Особливості синтаксичного зв'язку підмета з присудком.
3. Підмети прості і складені. Засоби їх вираження в українській мові.
4. Структурно-семантичні типи присудків, способи їхнього вираження.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 72-81.
2. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 29-52.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 34-54.
4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 23-34.

5. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 103-128, 148-182.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 149-179.

7. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С. 244-252.

8. Кислякова Н. Співвідносні форми присудка // УМЛШ. – 1980. – №10. – С.39-44.

9. Чернобай Н. Головні члени речення // Українська мова та література. – 2005. – Березень (Число 10). – С.22-25.

10. Явір В.В. Випадки визначення членів речення, виражених словосполученнями // Українська мова і література в школі. – 1986. – №5. – С.27-30.

11. Вихованець І.Р. Студії про члени речення: приреченнєвик // Українська мова. – 2005. – №2. – С.22-27.

Законспектувати

1. Іваницька Н.Л. Речення з дієсловом «бути» в українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1981. – № 12. – С. 9-13.

2. Козачук Г.О. Підмети, виражені словосполученнями // Укр. мова і літ. в шк. – 1982. – № 1. – С. 36-39.

3. Мирончук В. Двоскладне речення. Головні і другорядні члени речення // Дивослово. – 2002. – №5. – С.34-36.

4. Мірченко М.В. Категорія другорядного члена речення // Наук. вісник ВДУ: Філол. науки. – 2002. – №6. – с.130-139.

5. Шелехова Г.А. Двоскладне просте речення // Дивослово. – 1995. – № 3. – С.13-19.

Ключові поняття: простий підмет, складений підмет, простий присудок, складений іменний присудок, складений дієслівний присудок, дієслівна зв'язка, складний (подвійний) присудок, предикативний зв'язок, координація.

Студент повинен знати: визначення головних членів речення, їх формальні та семантичні диференційні ознаки, різновиди головних членів речення з урахуванням їхньої будови.

Студент повинен уміти: виділяти в реченні присудок, характеризувати його з урахуванням частиномовної належності, визначати структурно-семантичні особливості головних членів речення, відрізняти складений дієслівний присудок від складного (подвійного) та складений іменний присудок від його ускладненої моделі.

Питання для самоперевірки

1. З'суйте специфіку подвійного присудка.
2. Які диференційні ознаки характерні для підмета та присудка?
3. Вкажіть морфологічні засоби вираження простого присудка.
4. У чому полягає відмінність між складеним іменним присудком та складеним дієслівним?
5. З'ясуйте особливості взаємозалежної координації як форми зв'язку підмета й присудка.

Завдання

1. Виконати вправи 69, 75, 81,97 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати з текстів художнього стилю 5 речень, охарактеризувати в них головні члени речення.

Тема 6. СИСТЕМА І СТРУКТУРА ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Другорядні члени речення як компоненти поширених синтаксичних конструкцій.
2. Короткі відомості з історії вчення про другорядні члени речення. Сучасний стан учення про члени речення.
3. Обов'язкові й факультативні члени речення.
4. Семантико-граматичні ознаки другорядних членів речення.
5. Узгоджені й неузгоджені означення, способи їхнього вираження.
6. Прикладка як різновид означення. Граматичний зв'язок прикладок з означуваним словом.
7. Прямий та непрямий додатки, специфіка їх вираження.
8. Типи обставин за значенням (способу дії, міри і ступеня дії, місця, часу, причини, мети, умови, допусту, наслідку).
9. Синкретичні члени речення. Дуплексиви.
10. Детермінанти та прислівні поширювачі.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С.70-72, 83-94, 230-243, 266-268.
2. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 17-31.

3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 69-86.
4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С.34-47.
5. Мірченко М.В. Категорія другорядного члена речення // Науковий вісник ВДУ. – 2000. – № 6. – С.130-135.
6. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 129-147.
7. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 179-224.
8. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С. 244-252.
9. Чеснокова Л.Д. Синкретизм в сфері членів предложения // Филол.науки. – 1988. – №4. – С. 45-50.
10. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 84 – 112.

Законспектувати

1. Безпояско О.К. Інфінітив у функції другорядних членів речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1984. – № 3. – С. 51-53.
2. Потеха Л.І. Складні випадки розмежування додатка і обставини // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 8. – С. 21-29.
3. Слинько І.І. Другорядні чи поширюючі члени речення? // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 3-11.
4. Горпинич В.О. Кратний називний у функції неузгодженого означення // Укр. мова і літ. в шк. – 2002. – № 9. – С. 38-42.
5. Вихованець І.Р. Студії про члени речення: приреченнєвик // Українська мова. – 2005. – С. 22-27.

Ключові поняття: другорядні члени речення, обов'язкові члени речення, факультативні члени речення, узгоджені означення, неузгоджені означення, прикладка, прямий додаток, непрямий додаток, придієслівний додаток, приіменний додаток, обставина, синкретичні члени речення, детермінанти, дуплексиви.

Студент повинен знати: формально-синтаксичні та семантико-синтаксичні ознаки другорядних членів речення, їх традиційну та сучасну класифікації; критерії розрізнення обов'язкових і факультативних членів речення, додатків та неузгоджених означень.

Студент повинен уміти: виділяти в тексті другорядні члени речення, аналізувати їх за схемою, відрізняти неузгоджені означення від додатків, прикладку від узгодженого та неузгодженого означення, прикладку від підпорядковуючого слова.

Питання для самоперевірки

1. Порівняйте морфологічні засоби вираження узгоджених і неузгоджених означень.
2. Як називається синтаксичний зв'язок прикладки з опорним іменником?
3. Чи завжди додаток є формально-синтаксичним вираженням об'єкта?
4. З урахуванням яких критеріїв відрізняють додатки від обставин?
5. Якими частинами мови виражаються обставини?
6. Що таке синкретизм у системі другорядних членів речення?

Завдання

1. Виконати вправи 121, 129, 138, 147 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати з текстів художнього стилю 5 речень, виділити у них другорядні члени речення, зробити їх синтаксичний аналіз.

Тема 7. ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (4 год.)

1. З історії питання про односкладне речення.
2. Принципи класифікації односкладних речень. Іменні та дієслівні конструкції.
3. Означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові речення.
4. Безособові речення.
5. Питання про інфінітивні речення в науковій літературі та шкільному курсі мови.
6. Номінативні (називні) речення, їх семантичні різновиди і стилістичні функції.
7. Вокативні та генітивні речення.

Література

1. Болюх В.О. Власне-семантична і формально-граматична інтерпретація безособових речень // Мовознавство. – 1992. - № 3. – С. 44-48.
2. Брицин В.М. Односкладні речення в українській мові // Мовознавство – 2001. – 3. – С. 81-88.

3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 98-100.
4. Городенська К.Г. Предикатно-валентна основа елементарного односкладного речення // Укр. мова. – 2001. – № 1. – С. 69-73.
5. Горяний В.Д. Синтаксис односкладних речень: Посібник для вчителів. – К.: Рад. шк., 1984. – 128 с.
6. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 14-29.
7. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.125-150.
8. Матвеев С.Б. Семантична специфіка українського безособового речення з модальним предикатом // Мовознавство. – 1997. - № 4-5. – С. 27-32.
9. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (односкладне речення) // Мовознавство. – 1980. - № 3. – С. 22-29.
10. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 182-285.
11. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 232-283, 307-309.
12. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 112 – 131.

Законспектувати

1. Іваненко З.І. Односкладні речення як синонімічні паралелі двоскладних // Укр. мова і літ. в шк. – 1985. – № 8. – С. 38-43.
2. Кондратьєва Г.Н. Вивчення узагальнено-особових речень // Дивослово. – 1995. – № 3. – С. 46-51.
3. Коцюба З. Семантична структура номінативних речень англійської та української мов // Мовознавство. – 2002. – № 2-3. – С. 56-62.
4. Слинько І.І. Чи є односкладні речення? // Мовознавство. – 1985. – № 4. – С. 48-53.
5. Брицин В.М. Односкладні речення в українській мові: до питання методології їхнього дослідження // Мовознавство. – 2001. – №3. – С.81-88.

Ключові поняття: односкладне речення, означено-особові односкладні речення, неозначено-особові односкладні речення, узагальнено-особові односкладні речення, безособові односкладні речення, інфінітивні односкладні речення, номінативні (називні) односкладні речення, вокативні речення, поширені односкладні речення, непоши-

рені односкладні речення, повні односкладні речення, неповні односкладні речення.

Студент повинен знати: визначення односкладного речення, типи односкладних реченнєвих структур та особливості їх виділення.

Студент повинен уміти: виділяти в тексті односкладні речення, визначати їх тип, аналізувати за схемою.

Питання для самоперевірки

1. Як відрізнити односкладне речення від неповного?
2. Як репрезентована категорія предикативності в односкладних реченнях?
3. У чому полягає відмінність між означено-особовими, неозначено-особовими та узагальнено-особовими реченнями? Чи всі мовознавці кваліфікують їх як односкладні структури?
4. Чому слід розмежовувати безособові та інфінітивні конструкції в системі односкладних речень?
5. Чим відрізняються номінативні речення від вокативних і генітивних?

Завдання

1. Виконати вправи 150, 156, 164, 167// Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати з текстів художнього стилю 15 односкладних речень, дати їм повну характеристику.

Тема 9. НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ (2 год.)

1. З історії вивчення неповних речень.
2. Основні питання теорії неповних речень. Класифікації неповних речень.
3. Контекстуальні та ситуативні неповні речення.
4. Неповні речення в структурі діалогу.
5. Еліптичні речення.
6. Приєднувальні неповні речення. Парцеляція.

Література

1. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – С. 92-99.
2. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 115-119.

3. Лекант П.А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1986. – С. 141-165.

4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С.61-65.

6. Морозова І.Б. Еліптичні речення в діалозі // Мовознавство. – 1988. – № 4. – С. 39-42.

7. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 262-289.

8. Шульгіна В.І. Еліптичні конструкції і мовленнєва варіантність // Мовознавство. – 1992. – № 4. – С. 47-51.

9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 132 – 138.

Законспектувати

1. Дзюбак Н.М. Функціональна специфіка неповних речень у монологічному мовленні // Система і структура східнослов'янських мов. – Зб. наук. пр. – К., 1999. – С. 28-32.

2. Плющ Н.П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису // Укр. мова і літ. в шк. – 1981. – № 1. – С. 38-43.

3. Різніберг В.Л. Приєднувальні конструкції та їх статико-динамічні параметри // Мовознавство. – 1979. – № 1. – С. 30-38.

4. Тараненко О.О. Метонімія і еліпсис // Мовознавство. – 1988. – № 5. – С. 29-32.

5. Ятель Г.П. Про еліптичні прийменникові структури // Мовознавство. – 1982. – № 2. – С. 30-36.

Ключові поняття: повне речення, неповне речення, еліптичне речення, ситуативно неповне речення, контекстуально неповне речення.

Студент повинен знати: визначення повних і неповних речень, критерії їх розмежування, різновиди неповних речень.

Студент повинен уміти: розрізняти повні й неповні речення, розмежовувати двоскладні еліптичні речення та односкладні називні речення, неповні контекстуальні й неповні ситуативні структури.

Питання для самоперевірки

1. Чи можна вважати неповні речення неповноцінними структурами ?

2. Чим відрізняються контекстуальні та ситуативні неповні речення?

3. Які синтаксичні та стилістичні функції еліпсису?

4. Чому парцеляція є синтаксису?

Завдання

1. Виконати вправи 184, 186 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. З художньої літератури виписати 10 неповних речень. Проаналізувати їх.
3. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 11. СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Речення як багатоаспектна синтаксична одиниця.
2. Семантико-синтаксична структура простого речення:
 - а) поняття валентності в синтаксисі;
 - б) семантично елементарні та ускладнені прості речення;
 - в) семантико-синтаксичні відношення і синтаксеми в елементарному простому реченні;
 - г) синтаксеми в неелементарних простих реченнях.
3. Семантико-синтаксичні категорії речення.

Література

1. Андерш Й.Ф. До питання про семантичну структуру речення // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 38–42.
2. Арват Н.М. Про компонентний аналіз семантичної структури простого речення // Мовознавство. – 1976. – № 4. – С. 38–45.
3. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 5–66.
4. Іваницька Н.Л. Зумовленість синтаксичної структури двоскладного речення валентністю дієслова-присудка // Мовознавство. – 1985. – № 1. – С. 39–43.
5. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності. – Луцьк: Вид-во ВДУ “Вежа”, 1998. – С. 5–95.
6. Теньєр Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – С. 117–130.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 182 – 205.

Законспектувати

1. Мірченко М.В. Субстанціальність як ускладнена семантико-синтаксична надкатегорія неелементарного простого речення // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту: Зб.наук.праць. – Донецьк, 2004. – С.56-62.

2. Мірченко М.В. Формально-орієнтовані та семантично-синтаксичні категорії речення // Філологічні студії: Зб. наук. праць. – Луцьк, 1996. – Вип.1. – С.60-65.

Ключові поняття: семантико-синтаксичні відношення, пропозиція, семантико-синтаксична валентність, синтаксема, предикат, суб'єкт, об'єкт, локатив, інструменталь, адресат, семантично елементарне просте речення, семантично неелементарне просте речення.

Студент повинен знати: визначення семантично елементарних та семантично неелементарних простих речень, класи семантично елементарних конструкцій, типи синтаксем у простому реченні, засоби та способи ускладнення неелементарних конструкцій.

Студент повинен уміти: вирізняти елементарні речення, аналізувати їх з урахуванням синтаксемної будови, трансформувати ускладнені конструкції в елементарні й навпаки, перетворювати вторинні предикатні та субстанціальні синтаксеми на вихідні елементарні реченнєві структури.

Питання для самоперевірки

1. У чому відмінність традиційного і функціонального підходів до аналізу граматичних одиниць?
2. Як ви розумієте поняття семантико-синтаксичної валентності?
3. Які компоненти-синтаксеми можна виділити в семантично елементарному простому реченні?
4. Назвіть типи вторинних предикатних синтаксем.
5. Назвіть усі синтаксичні категорії речення.
6. Охарактеризуйте семантико-синтаксичні категорії речення.

Завдання

1. Виділіть у поданих реченнях субстанціальні синтаксеми, які зумовлені валентністю предиката.

Рудий пірат ножем розрізав мотузки (М.Трублаїні); Олександра застелила стіл чистою скатертиною (Б.Харчук); До джерела несуть птахи світання (П.Мах); Діти несуть у школу завити в хустки книжки (М.Рильський); Сповивала мене мати Сповивальницями (А.Малишко); А літо йде полями і гаями (А.Малишко); Але чому я думаю про Вас? (Л.Костенко); Я вже давно отак не їхав поїздом у снігову Вкраїну (І.Драч).

2. Вкажіть вторинні предикатні синтаксеми у поданих реченнях. Визначте їх різновиди.

Вдень я знову зустрічаю друзів (І.Нехода); Всупереч тим віщуванням проходили грози (М.Рильський); Від могутнього вибуху все зривається з місця (О.Довженко); Ще, може, буде трішки не зими (Л.Костенко).

ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 3. СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЯК ОДИНИЦЯ СИНТАКСИСУ (1 год.)

Завдання 1. Виділити синтаксичні словосполучення з речень, охарактеризувати смислові відношення та форми синтаксичного зв'язку.

Як тебе, мій краю, не кохати! За твої смерекові ліси, за повиті думами Карпати у розповні величі й краси, за твої барвисті вишиванки, за минув шість, славу дотепер, й чарівні в народженні світанку, Бистрицю, Черемош і Дністер (С.Пушик); Навчити дітей вірити в людей, приготувати їх до життя – нелегка справа (О.Сухомлинський); Хай разом розум і рука живуть у нашій домі (М.Рильський); батьківщина починається для людини з шматка неба і ниви пшениці з лісової галявини і блакитного неба над колискою (О.Сухомлинський).

Завдання 2. Охарактеризуйте способи вираження головного компонента підрядних словосполучень.

Летять, аж поки тиху річ Хтось серпиком зітне (Н.Гуменюк); І хтось між нами жовту нить невидимий пряде (Н.Гуменюк); Він боронити волю буде, Священне слово і зело! (П.Мах); У досвітках він сонце відшукав – Воно таке ще заспане, рум'яне (П.Мах); Розбила б я у відчаї цю казку (Н.Гуменюк); Не сотвори собі кумира, А сотвори себе в собі (Н.Гуменюк); Антонівки в саду Щемко пахнуть стиглими медами (Н.Гуменюк); Спалахнула ружа полум'яна (Н.Гуменюк); В зіницях ночі світиться вокзал (Н.Гуменюк); Наче сонце у висях, племінити я стану... (П.Мах); Помолодіє і моє лице – І срібло тінь заграє в інших барвах (П.Мах); ...Серпень...яrkіш палає на вітрах (В.Гей); Зеленіє Волинь полянами Гіркої Полонки (В.Гей).

Завдання 3. У поданих реченнях виділіть словосполучення, охарактеризуйте їх за наведеними в методичних вказівках схемами.

Ще з ночі впала рос на кожну стеблинку, на кожний листочок і лежить там холодною окрасою. Застигли в палісаднику повні махрові жоржини. Поплелися вздовж тину кручені паничі. Ось-ось прокинуться вони від сну, розплющать повіки назустріч світанкові і заграють барвами свого цвітіння – синім, рожевим, фіалковим. Їм не поступляться ані кольорами, ані ряснотою квіток славнозвісні ружі (А.Шиян).

Завдання 4. Утворіть по три словосполучення з атрибутивними семантико-синтаксичними відношеннями за схемою: а) *прикметник + іменник*; б) *іменник + іменник*; в) *іменник + прислівник*; г) *іменник + інфінітив*. Введіть їх у речення.

Завдання 5. З художнього тексту доберіть 5 сурядних і 5 підрядних словосполучень. Зробіть їхній повний синтаксичний розбір.

Методичні вказівки

для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Словосполучення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу різнотипних словосполучень. Синтаксичний аналіз сурядних і підрядних словосполучень потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору за відповідним зразком.

Послідовність синтаксичного розбору сурядного словосполучення 1. Початкова форма виділеного з речення словосполучення (встановлюється за початковою формою компонентів). 2. Тип словосполучення за будовою (просте, складне). 3. Відкрита чи закрита структура. 4. Морфологічне вираження компонентів. 5. Семантико-синтаксичні відношення між компонентами (єднальні, зіставно-протиставні, розділові, градаційні та ін.). 6. Засоби синтаксичного зв'язку компонентів (сполучники та інтонація; лише інтонація). 7. Синтаксична функція в реченні.

Послідовність синтаксичного розбору підрядного словосполучення

1. Початкова форма виділеного з речення словосполучення (встановлюється за початковою формою головного слова).

2. Структурний тип (просте, складне, комбіноване).

3. Вид словосполучення за ступенем зв'язку компонентів (синтаксично вільне, цілісне).

4. Різновид словосполучення за морфологічним вираженням головного слова: іменне (іменникове, прикметникове, числівникове, займенникове), дієслівне, прислівникове.

5. Форма підрядного зв'язку: узгодження (повне, неповне), кореляція (повна, неповна), керування (сильне, слабке), прилягання (власне прилягання, відмінкове прилягання).

6. Семантико-синтаксичні відношення між компонентами: субстанційні (об'єктні, суб'єктні, адресатні, локативні, інструментальні), атрибутивні, обставинні (часу, мети, умови, способу дії та ін.).

7. Засоби синтаксичного зв'язку компонентів (з'ясувати, як зв'язані між собою головне й залежне слово: а) за змістом і з допомогою закінчення залежного слова; б) за змістом і з допомогою закінчення залежного слова та прийменника; в) лише за змістом).

8. Синтаксична функція головного і залежного слова в реченні.

Зразки синтаксичного розбору сурядного та підрядного словосполучень

У реченні *Обсипався яблуневий цвіт: і стежки засіяв, і доріжки (Л.Костенко)* виділимо сурядне словосполучення *і стежки, і доріжки* та підрядне *яблуневий цвіт* і зробимо їх синтаксичний аналіз. Словосполучення *і стежки, і доріжки* сурядне; початкова форма – *і стежки, і доріжки*; за будовою – просте; відкритої структури; морфологічне вираження – іменники у знахідному відмінку множини; семантико-синтаксичні відношення між компонентами – єднально-перелічувальні; засоби синтаксичного зв'язку – єднальний повторюваний сполучник *і* та перелічувальна інтонація; синтаксична функція в реченні – однорідні додатки.

Словосполучення *яблуневий цвіт* підрядне; початкова форма – *яблуневий цвіт*; головне слово – *цвіт*, залежне – *яблуневий*; за структурою – просте; за ступенем зв'язку компонентів – синтаксично вільне; за морфологічним вираженням головного слова – іменникове; форма підрядного зв'язку – повне узгодження; семантико-синтаксичні відношення між компонентами – атрибутивні; засоби синтаксичного зв'язку – закінчення залежного слова; синтаксична функція в реченні: головне слово – простий підмет, залежне слово – узгоджене означення.

Тема 6. СИСТЕМА І СТРУКТУРА ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (1 год.)

Завдання 1. Виділіть означення, з'ясуйте їхні різновиди (узгоджені/неузгоджені означення) та специфіку морфологічного вираження.

У тім селі, де я не був ніколи, і де його шукати – я не знаю, є хата в яблунях, поріг якої я часом лиш у сні переступаю (Василь Гей); Давно те минуло, як тими шляхами, де йшли гайдамаки, малими ночами ходив я і плакав та людей шукав, що добре навчили (Тарас Шевченко); Вночі налітав з півночі холодний вітер, інколи крутило білосніжною крупною в повітрі, ранками густий туман уставав з яруг та заплави Десни, а десь під сніданок уже вигулювало сонце, земля починала парувати, дерева повільно розпускали бруньки, а лугові озера непомітно наливалися і ясніли під небом синявою (Ю.Збанацький); Народе мій, до тебе я ще верну і в смерті обернуся у життя своїм стражденням і не злим обличчям, як син, тобі доземно уклонюся і чесно гляну в чесні твої вічі, і з рідною землею поріднюся (В.Стус).

Завдання 2. Виділіть у поданих реченнях додатки, визначте їх різновиди (прямі/непрямі додатки) та специфіку морфологічного вираження.

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота схованка його духу, його багата скарбниця (П.Мирний); З-поміж безлічі книг, з якими має справу історія світової літератури, поодинокі виділяються ті, що ввібрали в себе науку віків і мають для народу значення заповітне (О.Гончар); Звертаючись до образу Лесі Українки, до цього феномена людської стійкості, можемо бачити, якою силою може ставати в людині високість помислів, значність життєвого ідеалу, безмір любові до свого народу (О.Гончар); Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казаннях старих про давнину, що лічив у тобі зорі на перекинутому небі, що й лосі, дивлячись часом униз, не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах (О.Довженко).

Завдання 3. Визначте типи обставин за значенням (способу дії, міри і ступеня дії, місця, часу, причини, мети, умови, допусту, наслідку).

Якби я була навіть сивим евенком, А юрта стояла в подільському житі, Я б вивчила мову Шевченка, – Бо як би змогла я тужи-

ти?! (А.Листопад); Якщо ти втратив мужність, ти можеш втратити все: честь, повагу, довір'я, споконвічний зв'язок з родом, з якого ти вийшов і який дав тобі прізвище і ім'я (О.Сухомлинський); Минають роки і сторіччя, відходить у небуття покоління людей, змінюються їхні звичаї, вірування та погляди, а великі мистецькі надбання залишаються, надовго переживають свої творців, по-новому розмовляють з кожним віком (М.Рильський); Був прозорий сонячний ранок, і мовчазні навколишні простори, обачливо устелені сріблястим сніговим килимом, так ясніли напроти сонця, що аж сліпило очі (В.Дарда); А вечір палить вікна незнайомі, а синя хмара жаром пройнялася, а синій ліс просвічує огнем, а вітер віти клонить і співає (М.Рильський); Промчала та буря-негода палка наді мною, але не зломилася мене, до землі не прибила, я гордо чоло підвела, і очі, омиті сльозами, тепер поглядають ясніше, і в серці моїм переможній співу лунають (Л.Українка).

Завдання 4. Визначте у поданих речення детермінанти, охарактеризуйте їх семантику.

Коли в бою спиню свою ходу і на ріллю промерзлу упаду, мов для обіймів розпростерши руки; коли на дальніх пагорбах мене вогка земля навіки поглине, як знак любові, відданості й злуки, у вічному сні, в моїм останньому сні, на серці похололому нетлінно лежатиме не спалений в огні шматок землі твоєї, Україно! (Л.Первомайський); Класична українська література, починаючи від Шевченка чи навіть ще й від Котляревського, показала нам приклад того, як треба ставитись до народної мови, цього ясного і справді цілющого для художника джерела (О.Гончар); Від матері починається все на землі – і ласка, і тепло, і хліб насущний, і добро, і правда, і сама людина (В.Бичко); У моїй полтавській стороні – безмежна широчінь степу, розгапована гаями і дібровами, і тихі голубі ріки оперізують плоскогірними підсиненими рушниками зелені пагорби і доли (І.Цюпа); Так недавно дихало в мої думки студеним пахом зів'ялого листя, а вже сьогодні – лагідне, шовковисте повітря весни купає мої очі, вся земля наче випромінює благодатну силу, що помагає рости не тільки траві, квітам, деревам, а й мріям людським (Є.Гуцало).

Завдання 5. Виписати з текстів художнього стилю 5 речень, виділити у них другорядні члени речення, зробити їх синтаксичний аналіз.

Методичні вказівки для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Система і структура другорядних членів речення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу різнотипних членів речення, який потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору.

Перед розбором другорядних членів речення необхідно обов’язково визначити і охарактеризувати граматичної основу:

- форму підмета (проста чи складена);
- тип присудка (простий дієслівний, складений дієслівний, складений іменний, подвійний);
- тип головного члена односкладного речення (якщо речення односкладне).

Характеризуючи другорядні члени речення, спочатку виділяємо групу підмета, потім – групу присудка. Далі вказуємо різновиди другорядних членів речення і морфологічний спосіб їх вираження, наприклад:

- означення (неузгоджене, узгоджене, прикладка);
- додаток (прямий, непрямий);
- обставина (місця, часу, причини, умови, мети та ін.).

Тема 7. ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ (2 год.)

Завдання 1. З наведених простих речень виписати односкладні конструкції, підкреслити в них головний член і вказати спосіб його вираження.

Сьогодні чогось не спалося хлопцеві (М.Стельмах). Чи, може, це приснилось нам купання в річці Геракліта? (Л.Костенко). Утрачено останні сподівання... (В.Стус). Іще не всі проспівані пісні. Кулями косило нас... (Б.Олійник). Не маю зла до жодного народу (М.Вінграновський). Проса покошено (М.Рильський). Спустило тихе поле (М.Рильський). Можна все на світі вибирати, сину... (В.Симоненко). Вітер віє-повіває, по полю гуляє (Т.Шевченко). Пахне м'ятою (М.Хвильовий). До жодного народу в світі зла не маю (М.Вінграновський). Вибрати не можна тільки Батьківщину (В.Симоненко). Ще з пелюшок дитину привчали любити й шанувати хліб (В.Скурятівський). І дощ, і сніг, і віхола, і вітер (Л.Костенко).

Завдання 2. З наведених простих речень виписати означено-особові односкладні конструкції, підкреслити в них головний член і вказати спосіб його вираження.

Ранком вивели їх з казарми на двір (П.Мирний). Люблю зими живі картини (В.Масик). Але було темно, як у льоху (М.Коцюбинський). Куди мені діватись? (І.Котляревський). Сплю солодко, міцно і навіть сон бачу (М.Коцюбинський). На Україну повернусь через роки, через віки (З пісні). Люби завжди мене, люби в негоду грізну, аж поки промінь сонця не схолов (В.Сосюра). Я вранці голос горлиці люблю (Л.Костенко). Світи, світи, місяцю (О.Довженко). Я не самотній, є з ким вік дожити (Т.Шевченко).

Завдання 3. З наведених простих речень виписати неозначено-особові односкладні конструкції, підкреслити в них головний член і вказати спосіб його вираження.

У піснях тебе називали зіркою (Г.Латник). Будуть стояти до загибелі в непохитній боротьбі (Т.Масенко). Нас зустрічають хлібом-сіллю (В.Скляренко). Усяка пора року по-своєму хороша (В.Пархоменко). Людей як підмінили (М.Потупейко). Багатим та скупим вливали розпечене срібло в рот (І.Котляревський). Висунули мене кандидатом у депутати (Ю.Яновський). Співають ідучи дівчата (Т.Шевченко). Як у селі співають! (М.Стельмах). Ми не забули нічого, але багато чому навчилися (О.Гончар).

Завдання 4. З наведених простих речень виписати узагальнено-особові односкладні конструкції, підкреслити в них головний член і вказати спосіб його вираження.

Радій хлібові не в полі, а в stodolі (Народна творчість). Від добра добра не шукають (Народна творчість). Не вчи рибу плавати (Народна творчість). Гордістю проймаєшся за наших людей – високо-обдарованих, всеміючих, всеперемагаючих (О.Гончар). Ти зрікся мови рідної (В.Симоненко). Дивися їй не надивися тим чистим, гарячим та пахучим повітрям (І.С.Нечуй-Левицький). Не в свої сани не сідай (Народна творчість). Бракує арфі струн, співцеві слів (Леся Українка). Підеш тією стежкою, глянеш кругом себе і скрізь бачиш зелене море верб, садків, конопель... (І.Нечуй-Левицький). Прожекторами небо пописано (П.Тичина).

Завдання 5. З наведених простих речень виписати безособові односкладні конструкції, підкреслити в них головний член і вказати спосіб його вираження. Зробити повний синтаксичний розбір цих речень.

В хаті все темнішало та темнішало (Марко Вовчок). Нема числа прекрасним сценам і почуттям (О.Довженко). Одного разу почулося Олені серед ночі сюрчання польового коника (І.Вільде). Пахне гіркотою осені (А.Малишко). Пахне ніжністю березня обрій (А.Малишко).

Методичні вказівки для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Односкладні речення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу різнотипних односкладних конструкцій, який потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору.

Послідовність синтаксичного розбору односкладного простого речення

1. Визначити граматичну основу речення і довести, що воно просте.
2. Вид речення за метою висловлювання: розповідне, питальне, спонукальне.
3. Вид речення за емоційним забарвленням: окличне, неокличне.
4. Вказати на особливості будови простого речення:
 - а) за характером граматичної основи: односкладне (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне та ін.);
 - б) за наявністю чи відсутністю другорядних членів речення: поширене, непоширене;
 - в) за наявністю необхідних для розуміння змісту членів речення: повне, неповне (контекстуальне, ситуативне, еліптичне, приєднувальне);
 - г) за наявністю чи відсутністю ускладнюючих засобів: неускладнене, ускладнене (однорідними членами; звертаннями; вставними або вставленими словами, словосполученнями, реченнями; відокремленими компонентами);
 - д) за характером предикативних відношень (стверджувальне, заперечне).
5. Розібрати речення за його членами, вказати їх морфологічне вираження:
 - а) тип головного члена односкладного речення:
 - дієслівний чи іменний (за морфологічним способом вираження);
 - простий чи складений (за структурою);

- б) визначення і характеристика другорядних членів речення (спочатку групи підмета, потім групи присудка):
- означення (неузгоджене, узгоджене, прикладка);
 - додаток (прямий, непрямий);
 - обставина (місця, часу, причини, умови, мети та ін.).
6. Семантико-синтаксична структура речення (предикат, суб'єкт, об'єкт та ін.).
7. Комунікативна будова речення (тема, рема).
8. Пояснення розділових знаків.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 4. РЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВНА СИНТАКСИЧНА ОДИНИЦЯ МОВНОЇ СИСТЕМИ (4 год.)

1. Визначення речення в граматичних дослідженнях. Співвідношення речення і судження.
2. Предикативність як основна ознака речення.
3. Інтонаційна та відносна змістова завершеність речення.
4. Принципи поділу речень на прості та складні.
5. Ускладнені прості та складні конструкції.
6. Загальна характеристика двоскладних та односкладних речень.
7. Аналіз поширених і непоширених, повних і неповних речень.
8. Типи речень за метою висловлювання (категорією настанови). Різновиди окличних речень.
9. Стверджувальні та заперечні речення.
10. Розділові знаки у простому реченні.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 51-65.
2. Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу: Навч. посібник. – Тернопіль. – 2002. – 126 с.
3. Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. – К. Вища шк., 1989. – 62 с.
4. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 5-33.

5. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій. – Луцьк: Вид-во ВДУ ім. Лесі Українки „Вежа”, 2001. – С. 6-30.

6. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 69-102.

7. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 118-149.

8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 43-66.

Законспектувати

1. Іваницька Н.Л. Непоширене в українській мові // Укр. мова і літ в шк. – 1984. - № 2. – С. 31-34.

2. Іваницька Н.Л. Формально-граматичне і семантико-граматичне моделювання структури простого речення (на матеріалі двоскладних речень української мови) // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 20-27.

3. Шульжук К.Ф. Розмежування типів простого речення // Укр. мова і літ в шк. – 1982. - №11. – С. 21-26.

4. Іваницька Н.Л. Непоширене в українській мові // Укр. мова і літ в шк. – 1984. - № 2. – С. 31-34.

Ключові поняття: речення, судження, предикативність, модальність, часова співвіднесеність, просте речення, складне речення, односкладне речення, двоскладне речення, поширене речення, непоширене речення, повне речення, неповне речення, розповідність, питальність, спонукальність, окличні речення, неокличні речення, стверджувальні речення, заперечні речення.

Студент повинен знати: визначення речення, його основні ознаки та категорії, критерії розрізнення речення та судження, класифікаційні схеми речень.

Студент повинен уміти: аналізувати речення з урахуванням їх формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної та комунікативної організації, характеризувати речення за будовою (прості, прості ускладнені, складні), за способом вираження предикативності (односкладні, двоскладні), за наявністю другорядних членів речення (поширені, непоширені), за повнотою структури (повні, неповні), відрізняти повні односкладні речення від неповних двоскладних.

Питання для самоперевірки

1. Які ви знаєте категорії речення?
2. Як розрізнити речення за структурою?

3. Чим зумовлене розмежування двоскладних і односкладних речень?

4. Що лежить в основі розмежування поширених і непоширених речень?

5. Що лежить в основі розмежування повних та неповних речень?

Завдання

1. Виконати вправи 53, 57, 60, 64 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати з текстів художнього стилю 5 речень, охарактеризувати їх синтаксичні ознаки.

Тема 8. НЕЧЛЕНОВАНІ РЕЧЕННЯ (СЛОВА-РЕЧЕННЯ) (4 год.)

1. Проблеми граматичного статусу слів-речень.
2. Синтаксичні особливості нечленованих речень.
3. Принципи класифікації слів-речень.
4. Семантичні групи нечленованих конструкцій.
5. Нечленовані речення, виражені частками.
6. Нечленовані модальні речення.
7. Нечленовані вигуківі речення.

Література

1. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 58-62.

2. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. (Просте речення, еквіваленти речення). – К.: Наук. думка, 1973.

3. Кобзар Л.Г. Інтонація і зміст вигуківих висловлен // Культура слова. – 1986. Вип. 31. – С. 48-51.

4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 59-60.

5. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 290-296.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 289-309.

7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 138 – 149.

Законспектувати

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 114-144.

2. Дудик П.С. Спонукальні речення і слова-речення // Укр. мова і літ в шк. – 1971. – № 9. – С. 21-26.

3. Дудик П.С. Питальні речення і питальні слова-речення // Укр. мова і літ в шк. – 1975. - № 1. – С. 26-36.

4. Дудик П.С. Синтаксично нерозкладні речення, що виражають емоції // Укр. мова і літ в шк. – 1972 – №11. – С. 31-37.

Студент повинен знати: визначальні формальні та семантичні ознаки нечленованих речень, критерії розрізнення речень і слів-речень, основні типи синтаксично нечленованих конструкцій, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти нечленовані речення, визначати їх типи, правильно вживати розділові знаки.

Завдання

1. Виконати вправи 174, 175 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. З художніх творів, газет виписати 5-6 прикладів різнофункціональних слів-речень, проаналізувати їх.

3. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 11. СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Семантика речення як об’єкт синтаксису.

2. Об’єктивні та суб’єктивні значення в семантико-синтаксичній структурі речення.

3. Способи опису об’єктивного змісту речення в сучасній теорії синтаксису.

4. Поняття пропозиції.

5. Семантична валентність предиката і семантико-синтаксична структура простого речення.
6. Класи семантично елементарних простих речень.
7. Семантично неелементарні прості речення.
8. Типи синтаксем у структурі простого речення.
9. Предикат як центральна синтаксема простого елементарного речення.
10. Субстанціальні синтаксеми простого елементарного речення.
11. Вторинні предикатні й субстанціальні синтаксеми.

Література

1. Богданов В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1977. – 204 с.
2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 107-115.
3. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 41-51.
4. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 41-48, 93-160.
5. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 114-144.
6. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – 219 с.
7. Плющ М.Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. – К.: Вища шк., 1986. – 175 с.
8. Степанова М.Д. Проблемы теории валентности в современной лингвистике // Иностранные языки в школе. – 1973. - № 6. – С. 12-22.
9. Межов О.Г. Суб'єктні синтаксеми в структурі простого речення: Монографія. – Луцьк: Вид-во ВДУ ім. Лесі Українки „Вежа”, 2007. – 184 с.

Законспектувати

1. Андерш Й.Ф. До питання про семантичну структуру речення // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 38-42.
2. Загнітко А.П. Позиційна модель речення і валентність дієслова// Мовознавство. – 1994. – № 2-3. – С. 48-56.

Ключові поняття: семантико-синтаксичні відношення, пропозиція, семантико-синтаксична валентність, синтаксема, предикат, суб'

єкт, об'єкт, локатив, інструменталь, адресат, семантично елементарне просте речення, семантично неелементарне просте речення.

Студент повинен знати: визначення семантично елементарних та семантично неелементарних простих речень, класи семантично елементарних конструкцій, типи синтаксем у простому реченні, засоби та способи ускладнення неелементарних конструкцій.

Студент повинен уміти: вирізняти елементарні речення, аналізувати їх з урахуванням синтаксемної будови, трансформувати ускладнені конструкції в елементарні й навпаки, перетворювати вторинні предикатні та субстанціальні синтаксеми на вихідні елементарні реченнєві структури.

Завдання

1. Погрупуйте подані предикати за їх валентністю.

Накривати, шанувати, їхати, віднести, возити, в'янути, вечоріти, різати, схожий, любити, сумний, понести, відвозити, летіти, називати, боляче, світати, перебувати, перебувати, винести, відбити, завозити, іти, піднести, видно, будувати, дрімати, гарний.

2. Наведіть приклади одно–восьмикомпонентних семантично елементарних простих речень.

3. Зробити синтаксемний аналіз поданих речень. Ускладнені структури трансформувати у вихідні елементарні.

1. *Шипшина важко віддає плоди* (Л.Костенко). 2. *Біля тихого ставу Осінь косить отаву* (О.Богачук). 3. *Дівчина од несподіванки здригнулась* (В.Дарда). 4. *Князь і княжич простували під сонцем простоволосі* (Д.Міщенко). 5. *Моя любов була сильніша од слова!* (П.Мах). 6. *Зароблена копійка краще за крадений карбованець* (Є.Березняк).

Тема 12. КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Речення як комунікативна одиниця, його зумовленість консти-туцією.

2. Поняття про актуальне членування речення, засоби його вираження.

3. Співвідношення актуального, формально-синтаксичного і семантико-синтаксичного членування речення.

4. Речення і висловлення. Типи висловлень.

Література

1. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – С. 143-157.
2. Грамматика современного русского литературного языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Наука, 1970. – С. 596-610.
3. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 1973. – С. 331-349.
4. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. – М.: Наука, 1982. – С. 6-35.
5. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения // Пражский лингвистический кружок. – М.: Прогресс, 1967. – С. 239-245.
6. Пещак М.М. Комуникативний синтаксис. – К. : Довіра, 2000. – 152 с.

Законспектувати

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 145–157.
2. Вінтовіт М. Засоби оформлення актуального членування речення // Функціонально-комуникативні аспекти граматики і тексту: Зб. наук. пр. – Донецьк, 2004. – С.23-27.
3. Павліна Л.Д. Актуальне членування і граматична природа речень з предикативом та інфінітивом //Мовознавство. – 1978. – №2. – С.32-38.

Ключові поняття: актуальне членування речення, висловлення, тема, рема.

Студент повинен знати: визначення теми й реми, засоби вираження актуального членування речення, типи висловлень.

Студент повинен уміти: розрізняти компоненти формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної та комуникативної організації речення; виділяти тему й рему, розмежовувати висловлення часткового та загального характеру, з-поміж останніх вирізняти розчленовані й нерозчленовані конструкції.

Завдання

1. Визначте комуникативні позиції суб'єктної та предикатної синтаксем у поданих реченнях.

Врожай половіс і в'яне (П.Воронько); *А я ж Вас знав* (В.Коротич); *Врятував мене генерал* (П.Загребельний); *Не спалося Петрові*

(Б.Харчук); *Лиш Ганна стояла сумна* (Б.Харчук); *А за річкою – Ковпак* (П.Воронько).

2. Назвіть засоби виділення теми й реми у поданих реченнях.

Арсен же розмірковував по-іншому (А.Дімаров); *Боязко лише мені чогось* (Б.Харчук); *За вигоном – поле* (Б.Харчук); *І друзі там є* (Л.Костенко); *Всі моєї Батьківщини мову розуміють на планеті. Всі!* (І.Нехода).

3. Наведіть приклади речень, які не поділяються на тему й рему.

4. Випишіть з художньої літератури прості речення, які б демонстрували асиметрію їх семантичної та комунікативної структур. Побудуйте відповідні моделі.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Написати реферат на одну із запропонованих тем – 10 год.:

1. Предмет синтаксису, його зв'язок з іншими науками.
2. Прислівні і неприслівні зв'язки. Засоби вираження підрядних зв'язків.
3. Види підрядних зв'язків. Відношення при підрядних зв'язках.
4. Узгодження та кореляція як форми підрядного синтаксичного зв'язку.
5. Керування як форма підрядного синтаксичного зв'язку.
6. Прилягання як форма підрядного синтаксичного зв'язку.
7. Визначення словосполучення, історія його вивчення. Словосполучення й інші синтаксичні одиниці.
8. Значення і форма словосполучення. Функції словосполучень.
9. Поділ словосполучень в синтаксичній науці.
10. Визначення простого речення. Синтаксичні функції простих речень.
11. Формально-граматична будова речення.
12. Семантична будова речення.
13. Комунікативна будова речення.
14. Класифікація простих речень.
15. Функції підмета в дієслівних двоядерних реченнях.
16. Функції присудка в дієслівних двоядерних реченнях.

17. Розвиток учення про другорядні члени речення у вітчизняній граматиці.
18. Функції другорядних членів в дієслівних двоядерних реченнях.
19. Субстантивні двоядерні речення.
20. Ад'єктивні і партиципні двоядерні речення.
21. Партиципні двоядерні речення.
22. Двоядерні речення з некоординованими головними членами.
23. Загальна характеристика простих одноядерних речень, історія їх вивчення.
24. Одноядерні дієслівні речення.
25. Одноядерні речення з предикативними прислівниками і предикативами.
26. Одноядерні речення з предикативами на *-но*, *-то*.
27. Одноядерні інфінітивні речення, їх граматичний статус і класифікації в граматичних дослідженнях.
28. Одноядерні інфінітивні речення з ускладненою основою.
29. Одноядерні власне інфінітивні речення.
30. Одноядерні номінативні речення, історія та сучасний стан їх вивчення.
31. Одноядерні однокомпонентні номінативні речення.
32. Одноядерні двокомпонентні номінативні речення.
33. Квантитативно-генітивні речення та їх варіанти.
34. Генітивні заперечні речення та їх модифікації.
35. Загальна характеристика комунікатів, їх різновиди.
36. Розвиток граматичного вчення про неповні речення у вітчизняній науці.
37. Основні підходи до вивчення нечленованих речень у вітчизняній граматиці.
38. Стилiстичні функції неповних еліптичних і парцельованих речень в художньому творі.
39. Стилiстичне навантаження односкладних конструкцій в художньому творі.
40. Синтаксична омонімія в системі другорядних членів речення.

СТРУКТУРА РЕФЕРАТУ

Титульний аркуш

Повинен містити всі найбільш суттєві для ідентифікації видання вихідні відомості. Зразок:

Міністерство освіти і науки України
Філологічний факультет
Кафедра української мови, видавничої справи та
редагування

Індекс УДК

Назва реферату

Прізвище, ім'я, по батькові студента,
шифр академічної групи, де навчається студент

Прізвище, ім'я, по батькові,
науковий ступінь, вчене звання наукового керівника

Місто – рік

Титульний аркуш є першою сторінкою реферату. Його включають до загальної нумерації сторінок, проте на титульному аркуші номер сторінки не ставлять.

Анотація та ключові слова

Анотація – коротка характеристика тематичного змісту реферату. Обсяг – 200–300 знаків.

Сукупність ключових слів повинна відображати основний зміст реферату. Загальна кількість ключових слів – не менше трьох і не більше десяти.

Аркуш, на якому розташована анотація та ключові слова, є другою сторінкою реферату. Її включають до загальної нумерації сторінок, проте на аркуші, де розміщено анотацію та ключові слова, номер сторінки не ставлять.

Зміст

Зміст повинен містити найменування та номери початкових сторінок усіх структурних частин: вступу, усіх розділів основної частини, висновків, списку використаної літератури, додатків (якщо необхідно). Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами без знака №. у правому верхньому кутку.

Вступ

Розкриває зміст наукової проблеми та її значущість. Потрібно обґрунтувати необхідність проведення дослід-

ження, його актуальність, сформулювати мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризувати використані у дослідженні методи, обґрунтувати теоретичну та практичну цінність роботи, вказати, де було оприлюднено результати роботи.

Основна частина

Складається із розділів та підрозділів, в яких стисло, логічно і аргументовано викладено зміст і результати проведеного дослідження. Під час написання основної частини реферату студент обов'язково повинен посилається на авторів і джерела, з яких запозичив матеріал або окремі положення.

Кожний розділ починається з нової сторінки.

Висновки (та пропозиції)

Викласти найбільш важливі наукові та (чи) практичні результати проведеного дослідження.

Важливо висловити власну думку з приводу основних положень досліджуваної теми, аргументувати свою позицію. Якщо ж у рефераті висвітлюються питання з історії синтаксичної науки, слід показати спадкоємність традицій у лінгвістиці.

Список використаної літератури

Повинен містити бібліографічні описи використаних джерел.

Додатки (за необхідності)

Вимоги до оформлення реферату

Обсяг – до 10 друкованих сторінок, формат А-4, відстань між рядками – 1,5 інтервала, кегль – 14, гарнітура – Times New Roman, поля: ліворуч, угорі, внизу – 2, 5 см, праворуч – 1 см, абзац – 5 знаків.

2. Підібрати газетно-журнальні та наукові публікації до запропонованих тем лекційних та практичних занять. – 5 год.

3. З різностильових текстів дібрати ілюстративний матеріал (30 реченнєвих конструкцій) до тем першого змістового модуля (див. Тематичний план змістових модулів). – 5 год.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

з курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”

1. Фундаментальні поняття синтаксису. Типи синтаксичних одиниць і визначальні формальні та семантичні принципи їх виділення.
2. Предмет і завдання синтаксису як граматичного рівня сучасної української літературної мови. Зв'язок синтаксису з іншими науками.
3. Історія та сучасний стан учення про словосполучення. Місце словосполучення в системі синтаксичних одиниць української мови.
4. Принципи класифікації підрядних словосполучень. Різновиди підрядних словосполучень за категоріально-морфологічним характером головного компонента.
5. Узгодження як форма підрядного синтаксичного зв'язку в словосполученні та реченні.
6. Керування як форма підрядного синтаксичного зв'язку в словосполученні та реченні.
7. Прилягання як форма підрядного синтаксичного зв'язку в словосполученні та реченні.
8. Семантико-синтаксичні відношення в межах синтаксичних одиниць.
9. Сурядні словосполучення. Відношення між компонентами сурядних словосполучень. Поділ їх на відкриті та закриті.
10. Прості, складні і комбіновані словосполучення. Вільні та зв'язані сполуки слів. Розмежування словосполучень і фразеологізмів.
11. Поняття про речення як основну одиницю синтаксису. Співвідношення речення і судження. Синтаксичні категорії речення.
12. Типи речень за комунікативним призначенням та експресивним забарвленням. Стверджувальні та заперечні речення.
13. Формально-синтаксична організація речення. Поняття про структурну схему речення.
14. Семантико-синтаксичний аспект простого речення. Поняття валентності в граматиці. Типологія синтаксем в елементарних і ускладнених простих реченнях.
15. Комунікативний аспект речення. Поняття про актуальне членування речення, засоби його вираження.
16. Основні ознаки речення. Парадигма речення.
17. Поняття про двоскладне речення, вираження предикативності в ньому. Характер синтаксичного зв'язку між підметом і присудком у двоскладному реченні. Диференційні ознаки головних членів речення. Способи вираження простого присудка.

18. Історія та сучасний стан учення про головні члени речення. Структурно-семантичні характеристики складного (подвійного) присудка.

19. Способи вираження підмета в сучасній українській мові. Однорідність підметів. Координація присудка з однорідними підметами.

20. Структурно-семантичні характеристики складеного іменного присудка.

21. Способи вираження складеного дієслівного присудка. Поняття про суб'єктний і об'єктний інфінітиви.

22. Поняття про поширене речення. Історія та сучасний стан учення про другорядні члени речення. Омонімія другорядних членів.

23. Нове вчення про другорядні члени речення. Поняття про прислівні, детермінантні члени речення та дуплексиви.

24. Узгоджені та неузгоджені означення, засоби їх вираження. Роль означення у структурі поширеного речення.

25. Прямі та непрямі додатки, способи їх вираження. Розмежування приіменних додатків і неузгоджених означень.

26. Обставини. Семантико-синтаксичні різновиди обставин та їх роль у структурно-семантичній організації двоскладного речення.

27. Поняття про односкладне речення, характер головного члена в них. Особливості семантичної структури односкладних речень.

28. Історія та сучасний стан учення про односкладні речення. Класифікації односкладних речень.

29. Особливості означено-особових, неозначено-особових і узагальнено-особових односкладних речень, їх кваліфікація в сучасній граматиці.

30. Безособові односкладні речення, способи вираження головного члена в них.

31. Проблеми визначення інфінітивних односкладних речень, принципи їх класифікації у різних граматичних працях.

32. Номінативні односкладні речення, їх класифікації.

33. Специфіка вокативних та генітивних речень, проблеми кваліфікації їх у граматичній науці.

34. Нечленовані речення, їх основні ознаки та структурно-семантичні різновиди. Історія та сучасний стан учення про слова-речення.

35. Структурно-семантичні характеристики неповних речень. Контекстуальні та ситуативні неповні речення.

36. Приєднувальні конструкції як специфічні різновиди неповних і повних речень. Поняття про еліптичні речення.

Змістовий модуль 2

УСКЛАДНЕНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Після опанування другого змістового модуля *студент повинен знати*:

- ключові поняття змістового модуля;
- синтаксичні категорії ускладненого простого речення;
- традиційні й сучасні вчення про ускладнювальні компоненти речення;
- типологію ускладнювальних одиниць;
- структуру ускладненого простого речення;
- різновиди синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень в ускладненому простому реченні;
- формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти простого ускладненого речення;
- специфіку використання різнотипних ускладнених простих речень в усіх стилях сучасної української мови;
- пунктуаційні норми сучасної української літературної мови в ускладненому простому реченні.

Після опанування другого змістового модуля *студент повинен уміти*:

- розрізняти семантично елементарні й ускладнені прості та складні речення;
- аналізувати ускладнювальні компоненти з формального, семантичного і комунікативного погляду;
- визначати структурно-семантичні типи ускладнених простих речень, синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення в них;
- застосовувати трансформаційну методику при аналізі ускладнених простих речень;
- будувати семантико-граматичні моделі ускладнених простих речень;
- наводити приклади конструкцій з відповідним мовним явищем;
- розставляти розділові знаки в ускладнених простих реченнях та правильно їх інтонувати;
- аналізувати і редагувати тексти з різнотипними ускладненими реченнєвими конструкціями.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 14. ПОНЯТТЯ ПРО УСКЛАДНЕНЕ ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Термін “ускладнене просте речення” в лінгвістичній літературі.
2. Місце ускладнених простих речень у граматичній системі мови.
3. Напівпредикативність як характерна ознака ускладнених простих речень.
4. Поняття про ускладнення в традиційній граматиці. Різновиди ускладнених простих речень.
5. Поняття про ускладнення в сучасних дослідженнях функціонального спрямування. Визначальні формальні та семантичні ознаки ускладнених простих речень.
6. Аналіз та побудова речень з прислівними та детермінантними компонентами, дуплексивами.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг.ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.224-232, 465-504.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С.44-47, 76-92.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.112-113, 127-144.
4. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С.16-48, 121-140.
5. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.62-63.
6. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.66.
7. Баранник Д.Х. Два рівні граматичної структури речення // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С.13-19.
8. Будько М.В. Проблема простого ускладненого речення в українському мовознавстві // Мовознавство. – 1991. – №3. – С.23-31.
9. Кононенко В.І. Синтаксичні зв’язки в ускладненому реченні // Укр. мова і літ. в шк. – 1980. – № 1. – С.25-30.
10. Кадомцева Л. Граматичні форми ускладнення структури простого речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1988. – № 2. – С.29-33.

**Тема 15. ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ:
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД (2 год.)**

1. З історії вчення про однорідні члени речення. Сучасний стан учення про однорідність.
2. Диференційні ознаки однорідних членів речення.
3. Засоби вираження однорідності. Характер семантико-синтаксичних відношень у межах однорідних членів речення.
4. Прийменники при однорідних членах речення.
5. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.465-472.
2. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С.53-56.
3. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.63-77.
4. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.103-109.
5. Лобода В.В. Однорідність у простому реченні // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1985. – С.70-80.
6. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.66-76.
7. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.296-319.
8. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.465-472.
9. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.339.
10. Кучеренко І.К. Логіко-граматична природа речень з узагальнюючими словами при однорідних членах речення // Мовознавство. – 1976. – № 6. – С.38-42.

**Тема 16. ОДНОРІДНІСТЬ ГОЛОВНИХ
ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (2 год.)**

1. Питання про речення з однорідними присудками в лінгвістичній літературі.
2. Принципи розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних поліпрєдикативних конструкцій.

3. Однорідність головних членів односкладних речень як лінгвістична проблема.

4. Однорідність підметів. Координація присудка з однорідними підметами.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.63-77.

2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.105-109.

3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.68-71.

4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.317-319.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.339.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.465-472.

7. 8. Єрмакова С.Д. Про однорідність головних членів у односкладних реченнях // Укр. мова і літ. в шк. – 1969. – № 10. – С.45-52.

Тема 17. ОДНОРІДНІСТЬ ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Розмежування однорідних та неоднорідних означень.

2. Однорідні прикладки.

3. Однорідність додатків та обставин.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.109-115.

2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.105-109.

3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.72-74.

4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.296-317.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.339-340.

**Тема 18. ВІДОКРЕМЛЕННЯ В СИНТАКСИСІ:
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД (2 год.)**

1. З історії вчення про відокремлені члени речення.
2. Відокремлення як багатоаспектне синтаксичне і значеннєво-стилістичне явище.
3. Напівпредикативні відношення при відокремленні.
4. Причини та умови відокремлення другорядних членів речення.
5. Питання про речення з уточнювальними компонентами в граматичних дослідженнях.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.86-87.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.86.
3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.77-78.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.319-327.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.340-341.
6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг.ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.483-503.
7. Камынина А.А. О полупредикативных конструкциях в простом предложении. - М; 1974. – С.10-68.
8. Дудик П.С. Відокремлення в синтаксисі: Загальний огляд // Наук. записки Вінницького держпедуніверситету. Сер. Філологія. – 2000. – № 2. – С.74-78.

Тема 19. ВІДОКРЕМЛЕННЯ ОЗНАЧЕНЬ (2 год.)

1. Синтаксичні особливості речень з відокремленими дієприкметниковими означеннями.
2. Семантико-граматична характеристика речень з відокремленими прикметниковими означеннями.
3. Умови відокремлення узгоджених означень.
4. Правила відокремлення неузгоджених означень.
5. Відокремлені прикладки.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.80-92.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.87-97.
3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.78-81.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.335-360.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.342-343.
6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.483-503.
7. Дудик П.С. Відокремлення в синтаксисі: Загальний огляд // Наук. записки Вінницького держпедуніверситету. Сер. Філологія. – 2000. – № 2. – С.74-78.
8. Іващенко Д.І. Відокремлені означення // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 11. – С.25-31.

Тема 20. ВІДОКРЕМЛЕННЯ ДОДАТКІВ ТА ОБСТАВИН (2 год.)

1. Синтаксичні ознаки відокремлених обставин, виражених дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами.
2. Умови відокремлення обставин.
3. Питання про речення з відокремленими додатками в лінгвістичній літературі. Особливості відокремлення додатків.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.80-92.
2. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.83-87.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.327-335.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.344-346.
5. Камынина А.А. Обстоятельственные обороты в структуре простого предложения // Вестник Московского университета. Сер.10. Филология. – 1976. – № 5. – С.13-25.

Тема 21. ВІДОКРЕМЛЕНІ УТОЧНЮВАЛЬНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. З історії вчення про уточнення.
2. Розмежування уточнювальних членів речення і напівпредикативних зворотів.
3. Уточнення другорядних членів речення.
4. Уточнення підмета і присудка.
5. Сучасні погляди на уточнення.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.80-92.
2. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.87-88.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.363-375.
4. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.240-241.
5. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 54-55.

Тема 22. ВСТАВНІ КОМПОНЕНТИ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. З історії вчення про вставні одиниці.
2. Поняття про вставні одиниці (слова, сполучення слів, речення).
3. Морфологічні засоби вираження вставних слів і сполучень.
4. Синтаксичні особливості вставних одиниць. Розмежування вставних речень, словосполучень та вставних слів.
5. Семантичні групи вставних компонентів.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.104-110.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.159-166.
3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.89-92.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.375-403.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.347-350.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг.ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.227-232.

7. Війтик О.М. Вставні слова і речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 11. – С.22-30.

8. Жайворонок В.В. Вставні речення та розділові знаки при них // Укр. мова і літ. в шк. – 1980. – № 6. – С.18-23.

Тема 23. ВСТАВЛЕНІ КОМПОНЕНТИ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Виникнення і розвиток учення про вставлені компоненти речення у вітчизняній граматиці.

2. Принципи розмежування категорій вставності і вставленості.

3. Синтаксична будова вставлених одиниць. Поняття про вставлений текст.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.104-110.

2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.159-166.

3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.89-92.

4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.375-403.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.347-350.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг.ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.227-232.

7. Війтик О.М. Вставні слова і речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 11. – С.22-30.

8. Жайворонок В.В. Вставні речення та розділові знаки при них // Укр. мова і літ. в шк. – 1980. – № 6. – С.18-23.

Тема 24. ЗВЕРТАННЯ В ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (2 год.)

1. Історія і сучасний стан вчення про звертання.

2. Способи вираження звертання.

3. Звертання у структурі простого ускладненого речення.
4. Вокативні речення (кличні комунікати) та їх модифікації.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.62.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.146-150.
3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.93-94.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.404-416.
5. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С.186-194.
6. Дудик П.С. Звертання-речення в українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1971. – № 5. – С.37-43.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 16. ОДНОРІДНІСТЬ ГОЛОВНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Основні погляди вчених на речення з кількома присудками.
2. Принципи розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних синтаксичних конструкцій.
3. Вирізнення однорідності головних членів простих односкладних речень з-поміж складносурядних і безсполучникових складних речень.
4. Засоби синтаксичного зв'язку однорідних підметів.
5. Правила координації присудка з однорідними підметами.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.63-77.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.105-109.

3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.68-71.

4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.317-319.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.339.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.465-472.

7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 152 – 159.

Законспектувати

1. Кадомцева Л.О. Функціональні різновиди речень з однорідними присудками //Мовознавство. – 1987. – № 3. – С.17-21.

2. Лобода В.В. Однорідність у простому реченні // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1985. – С.70-80.

3. Солдатова Л. Однорідні члени речення // Урок української. – 2003. – № 8-9. – С. 41-45.

Студент повинен знати: принципи розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних поліпредикативних конструкцій, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: розмежовувати прості ускладнені речення з однорідними присудками та складні синтаксичні конструкції; вирізняти однорідність головних членів простих односкладних речень з-поміж складносурядних і безсполучникових складних речень; правильно координувати присудки з однорідними підметами.

Питання для самоперевірки

1. Які існують три основні погляди лінгвістів на речення з однорідними присудками?

2. За яких умов речення з кількома присудками слід вважати складними?

3. У яких випадках головні члени односкладних речень становлять однорідний ряд?

4. Від чого залежить координація присудка з однорідними підметами?

Завдання

1. Виконати вправи 205, 208, 209 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 17. ОДНОРІДНІСТЬ ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Лексико-семантичні, морфологічні та синтаксичні критерії розмежування однорідних та неоднорідних означень.
2. Синтаксичні та стилістичні функції однорідних прикладок.
3. Сполучники та інтонація при однорідних додатках.
4. Семантико-синтаксичні відношення між однорідними обставинами.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.109-115.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.105-109.
3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.72-74.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.296-317.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.339-340.

Законспектувати

1. Бондаревська О.Д., Жиглій Н.В. Однорідні й неоднорідні прикладки // Укр. мова і літ. в шк. – 1981. – № 12. – С.18-23.
2. Козороз Н. Однорідні члени речення // Українська мова та література. – 1997. – Ч. 40. – С.8.

Студент повинен знати: визначальні формальні та семантичні ознаки однорідних та неоднорідних означень, додатків, обставин, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти однорідні та неоднорідні означення, обставини, додатки, визначати їх типи, правильно вживати розділові знаки.

Питання для самоперевірки

1. Який аспект є основним у розмежуванні однорідних і неоднорідних означень? Охарактеризуйте його.
2. Яку роль відіграють морфологічні та синтаксичні критерії у розрізненні однорідних і неоднорідних означень.
3. Які семантико-синтаксичні відношення найчастіше виникають між однорідними додатками?
4. За яких умов обставини не вступають в однорідний зв'язок?
5. Чи можуть однорідні обставини виражатися словами різних частин мови?

Завдання

1. Виконати вправи 211, 212 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 19. ВІДОКРЕМЛЕННЯ ОЗНАЧЕНЬ (4 год.)

1. Особливості вираження напівпредикативних відношень у реченнях з відокремленими дієприкметниковими означеннями.
2. Засоби вираження синтаксичних категорій часу, модальності та особи в конструкціях з відокремленими прикметниковими означеннями.
3. Основні чинники, що впливають на відокремлення різних видів означень.
4. Умови відокремлення узгоджених означень.
5. Правила відокремлення неузгоджених означень.
6. Прикладки, способи їх граматичного вияву та принципи відокремлення.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.80-92.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.87-97.
3. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.78-81.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.335-360.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.342-343.

6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С.483-503.

7. Бевзенко С.П. та ін. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посібник. – К.: Вища шк., 2005. – С.133-140.

8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 160 – 165.

Законспектувати

1. Дудик П.С. Відокремлення в синтаксисі: Загальний огляд // Наук. записки Вінницького держпедуніверситету. Сер. Філологія. – 2000. – № 2. – С.74-78.

2. Беценко Т.П. Конструкції з відокремленими прикладками в думках // Наук. вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – Луцьк. – 2002. – № 5. – С. 44-47.

Студент повинен знати: особливості відокремлення дієприкметникових та прикметникових означень, неузгоджених означень та прикладок, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: виділяти відокремлені означення в реченні, визначати їхні типи, правильно відокремлювати в усному і писемному мовленні узгоджені, неузгоджені означення та прикладки.

Питання для самоперевірки

1. Які синтаксичні одиниці зараховують до речень з відокремленими означеннями?

2. Вкажіть синтаксичні особливості відокремлених дієприкметникових означень.

3. У чому специфіка прикметникових відокремлених означень?

4. Порівняйте умови відокремлення прикладок і неузгоджених означень.

Завдання

1. Виконати вправи 215(1), 216, 218(1) // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 20. ВІДОКРЕМЛЕННЯ ДОДАТКІВ ТА ОБСТАВИН (4 год.)

1. Морфологічні варіанти відокремлених обставин.
2. Способи репрезентації синтаксичних значень часу, модальності та особи у напівпредикативних конструкціях з дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами.
3. Умови відокремлення обставин.
4. Проблема граматичного статусу відокремлених додатків в наукових дослідженнях.
5. Особливості відокремлення додатків та їх морфологічного вираження.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.80-92.
2. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.83-87.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.327-335.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.344-346.
5. Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Граматика української мови в таблицях. – К.: Вища шк., 2004. – с.121-125.
6. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д.Пономарів, В.В.Різун та ін. – К.: Либідь, 2005. – С.344-357.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: „Академія”, 2004. – С.160-166.
8. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Освіта, 2000. – С.205-213.
9. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С.541-552.

Законспектувати

1. Врем'янська О. Відокремлені члени речення // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 35-37.
2. Куликова Т. Відокремлені члени речення: Розробка уроку // Все для вчителя. – 2006. – Листопад (№22). – С.25-27.

Студент повинен знати: синтаксичні особливості відокремлених дієприслівникових обставин, загальні правила відокремлення обставин, особливості відокремлення додатків, їхню специфіку в гра-

матичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: виділяти в реченні дієприслівникові обставини, відокремлені додатки, визначати їх типи, правильно відокремлювати.

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте синтаксичні особливості відокремлених дієприслівникових зворотів.
2. Які обставини завжди відокремлюються?
3. За яких умов не відокремлюються одиничні дієприслівники?
4. Чому не всі граматисти визнають наявність “відокремлених додатків”?

Завдання

1. Виконати вправи 221(1), 223, 224(1) // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 21. ВІДОКРЕМЛЕНІ УТОЧНЮВАЛЬНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Виникнення і розвиток граматичного вчення про уточнення.
2. Розмежування уточнювальних членів речення і напівпредикативних зворотів.
3. Уточнювальні обставини й означення, способи їх вираження.
4. Уточнювальні підмети і додатки та відокремлені прикладки.
5. Уточнення присудка. Уточнення до уточнення як синтаксико-стилістичний засіб увиразнення.
6. Принципи розрізнення уточнювальних компонентів і однорідних членів речення.
7. Сучасні погляди на уточнення. Поняття про опосередковані члени речення.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С.80-92.
2. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.87-88.

3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.363-375.

4. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.240-241.

5. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991.– С. 54-55.

Законспектувати

Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – С.86-88.

Студент повинен знати: особливості розмежування уточнювальних членів речення і напівпредикативних зворотів, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти уточнювальні члени речення з-поміж напівпредикативних зворотів, правильно відокремлювати уточнювальні члени речення.

Питання для самоперевірки

1. Чому потрібно розмежовувати речення з напівпредикативними зворотами і конструкції з уточнювальними компонентами?
2. Хто запровадив поняття про уточнення в граматичній теорії?
3. Поясніть сутність опосередкованого синтаксичного зв'язку.
4. Які члени речення можуть виконувати функцію уточнення?

Завдання

1. Виконати вправи 225, 226 (5 речень), 227// Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 22. ВСТАВНІ КОМПОНЕНТИ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Поняття про вставні слова, сполучення слів, речення.
2. Морфологічне походження вставних компонентів.
3. Синтаксичні моделі вставних одиниць. Розмежування вставних речень, словосполучень та вставних слів з урахуванням їх синтаксичної похідності.
4. Семантична диференціація категорії вставності.

Література

1. Кадомцева Л.О. Сучасна українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 104-110.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 159-166.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 375-403.
4. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С. 227-232.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – К., 1994. – С. 347-350.
6. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.89-92.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 166 – 169.

Законспектувати

1. Бондаренко О.В. Вставні слова, словосполучення, речення як елементи інфраструктури простого речення // Наук. вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – 2005. – № 6. – С. 189-198.
2. Жайворонок В. В. Вставні речення та розділові знаки при них // Укр. мова і літ. в шк. – 1980. – № 6. – С. 18-23.

Студент повинен знати: синтаксичні особливості вставних компонентів, їхнє граматичне оформлення, семантику, функціонально-стилістичне застосування.

Студент повинен уміти: розрізняти вставні слова, словосполучення та речення; визначати семантичні групи вставних одиниць, їх морфологічне походження, правильно інтонувати вставні компоненти і розставляти розділові знаки при них.

Питання для самоперевірки

1. Чи цілком виправдане традиційне тлумачення вставних компонентів як синтаксично ізольованих частин речення?
2. Встановіть морфологічне походження вставних слів.
3. За якими критеріями слід розрізняти вставні слова, словосполучення та речення?
4. Які ви знаєте семантичні класифікації вставних компонентів?

Завдання

1. Виконати вправи 236, 237, 239 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 23. ВСТАВЛЕНІ КОМПОНЕНТИ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Принципи розмежування категорій вставності і вставленості.
2. Синтаксичні моделі вставлених речень.
3. Вставлені словосполучення та слова, їх походження і морфологічне вираження.
4. Поняття про вставлений текст.
5. Розрізнення синонімічних конструкцій із вставленими та відокремленими компонентами.

Література

1. Кадомцева Л.О. Сучасна українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 104-110.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 159-166.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 375-403.
4. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Вища шк., 1972. – С. 227-232.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – К., 1994. – С. 347-350.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 169 – 171.

Студент повинен знати: визначення вставлених одиниць, їхні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: розрізняти вставні та вставлені компоненти, визначати їх синтаксичну будову, правильно інтонувати і розставляти розділові знаки.

Питання для самоперевірки

1. Чи цілком виправдане традиційне тлумачення вставлених компонентів як синтаксично ізольованих частин речення?

2. Встановіть синтаксичне походження вставлених компонентів.
3. За якими критеріями слід розрізняти вставні слова, словосполучення та речення від вставлених?

Завдання

1. Виконати вправи 234, 239 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 24. ЗВЕРТАННЯ У ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (2 год.)

1. Сучасне функціональне вчення про вокатив.
2. Морфологічні та лексико-семантичні способи вираження звертань.
3. Місце звертання у структурі речення.
4. Стилїстична роль звертань.
5. Семантико-синтаксичні функції речень-звертань.
6. Інтонація та розділові знаки при звертаннях.

Література

1. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – С. 62.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 146-150.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 404-416.
4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.93-94.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С. 171 – 176.

Законспектувати

1. Галич В. Проблеми формування форм шанобливого звертання до людей в сучасній українській літературній мові // Філологічні студії. – 1999. – №2. – С.14-21
2. Скаб М. Вокативні речення сучасної української мови // Українська мова. – 2002. – №1. – С.32-41.
3. Москаленко О.І. Речення з звертаннями і вставними словами // Все для вчителя. – 2002. – № 8. – С. 21-26.

Студент повинен знати: визначення звертань, їхні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: виділяти звертання в реченні, визначати способи їх вираження, правильно інтонувати і розставляти розділові знаки.

Завдання

1. Виконати вправи 230(11), 231, 232 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 25. ПОРІВНЯЛЬНІ ЗВОРОТИ (4 год.)

1. Синтаксичні функції порівняльних зворотів у структурі простого речення:

- а) структура порівняльних присудків;
- б) порівняння у функції відокремленого означення;
- в) порівняння у функціях відокремленого додатка і обставини.

2. Сучасні погляди граматистів на розрізнення підрядних порівняльних речень та порівняльних зворотів – членів простого речення.

3. Принципи розмежування неповних порівняльних частин складнопідрядних речень і порівняльних зворотів у простих ускладнених реченнях.

4. Стилiстичне навантаження порівняльних конструкцій в художніх творах.

Література

1. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.179-183.

2. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – К., 19947. – С.345-346.

3. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції мови у світлі граматики. – К., 1959. – С.5-80.

4. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). – К.: ІЗМН, 1997. – С.84.

5. Руднев А.Г. Синтаксис современного русского языка. – М.: Высш. шк., 1968. – С.169-170.

6. Заборна М.С. Порівняльні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови: Навч.- метод. посібн. – Тернопіль, 2001. – 28 с.

Законспектувати

1. Рошко С.М. Типи порівняльних синтаксем // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – 2002. – № 5. – С.48-51.
2. Прокопчук Л.В. Лексико-граматичні засоби вираження порівняльних відношень // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. пр.. – К., 1999. – С. 62-68.
3. М'яснянкіна Л. Порівняння як семантична категорія // Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Сер. „Журналістика”. – Львів, 2003. – Вип.22. – Ч.2. – С. 415–419.
4. М'яснянкіна Л. Порівняння в системі образних засобів мови// Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Сер. „Журналістика”. – Львів, 2003. – Вип. 23. – С. 80 – 85.

Студент повинен знати: принципи розмежування неповних порівняльних частин складнопідрядних речень і порівняльних зворотів у простих ускладнених реченнях, їхні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: визначати синтаксичні функції порівнянь у простому реченні, розрізняти неповні порівняльні частини складнопідрядних речень і порівняльні звороти у простих ускладнених реченнях.

Завдання

1. Виконати вправу 222 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати з художньої літератури 10 порівняльних конструкцій. Зробити їх синтаксичний аналіз.
3. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 16-17. ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (2 год.)

Завдання 1. Підберіть з художньої літератури десять речень з однорідними означеннями. Поясніть причину їхньої однорідності: 1) характеризують предмет з одного боку; 2) входять до складу іменного присудка; 3) називають видові поняття, які можна об'єднати родовим; 4) характеризуються відповідною інтонацією та ін.

Завдання 2. Спишіть речення, ускладнені однорідними компонентами. Зверніть увагу на місце та роль узагальнюючого компонента, вкажіть його морфологічне вираження. Поясніть розділові знаки.

1. Виховані на гуманних почуттях справедливості, наші учні стануть людьми, які наділені найкращими якостями: добротою, щедрістю, вимогливістю до самих себе і до своїх товаришів... (В.Сухомлинський). 2. Місто спало. Темрява всюди: і на вулицях, і в провулках, і на широких міських площах (М.Карплюк). 3. І в кораблях, керованих теплом, і в надрах гір, і в тісних глибинах руд, ще й у полях — між хлібом і зелом — він скрізь у нас — людини цінний труд (П. Тичина). 4. Тиша була переповнена всякими звуками: і дзвінкою піснею жайворонка, і дзижчанням польових мух, і тихим мелодійним шелестінням стиглого жита (М.Коцюбинський). 5. Усе в дитячій бібліотеці: і гарно оформлена вітрина, і плакати, і виставлені новинки — захоплює маленького читача (3 газети). 6. Подяка вам за все: і за довір'я, й за любов (П.Тичина). 7. Все навколо: дерева, птахи, люди — сповнене весняної, пружної, нестримної сили (В.Собко). 8. Ні спека дня, ні бурі, ні морози — ніщо не вб'є мою любов живу (В.Сосюра.). 9. У щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне (М.Рильський). 10. І на тім рушникові оживе все знайоме до болю: і дитинство, й розлука, й твоя материнська любов (А. Малишко).

Завдання 3. Виділіть однорідні члени речення. Укажіть, якими засобами вони поєднуються (інтонація, сполучники тощо), яку синтаксичну роль виконують та якими частинами мови виражені.

1. Та, на щастя, Я чую і землю, і квітку, І траву, і дерева... То я проростаю (М. Сингаївський). 2. Небо глибше, сонце ласкаве, пурпур і золото на листі в гаю, пізніх троянд процвітань яскраве осінь віщує — чи то ж і мою? (Леся Українка). 3. А ще провадить школа весняні свята птахів і квітів, день сінокошу і першого снопа, свято першого хліба... (І. Цюпа). 4. Життя — не прогулянка, не забава, а важка праця (І. Цюпа). 5. Нас не спинять ні холод, ні спека, ані куля, ні яд, ні багнет (І.Франко). 6. ...І Франко, й Шевченко, і Федькович з нами У піснях і сонці — з нами, як живі (В.Сосюра). Виговський щиро любив Україну, встоював за її політичні й національні права, дбав про науку й просвіту на Україні...(І.Нечуй-Левицький). 8. Братерство, Дружба, Єдність і Рідня — Слова — знамена віку, року, дня... (П. Воронько). 9. На нашій високій, палкій любові, на праці, на битві, на лагіднім нашім слові стоять Україні — допоки стоїть земля!

(І. Жиленко). 10. Матері й батьки уважно слухали Василя Олександровича. Він говорив і як лікар, і як психолог, і як педагог (І.Цюпа). 11. Ані при хатньому багатті привітному, Ні на землі, ні в пеклі, ні в раю Він не забув своєї Беатріче (Леся Українка).

Завдання 4. Виділіть сурядні ряди слів, визначте серед них відкриті та закриті. Зверніть увагу на засоби зв'язку однорідних членів.

1. Хай разом розум і рука Живуть у нашім домі (М. Рильський). 2. Людина має бути не тільки здоровою, а й гарною; краса ж невіддільна від здоров'я, від гармонійного розвитку організму (В.Сухомлинський). 3. Лінощі і народжуються, і викорчуюються насамперед у сім'ї (В.Сухомлинський). 4. Той клавесин і плакав, і плекав чужу печаль (Л.Костенко). 5. У світі є не тільки добро, а й зло (В.Сухомлинський). 6. І роси, і птахи, і трави з зорею вітають мене (В.Сосюра). 7. Без гарячої любові до справи, без досягнення значних успіхів у ній, без переживання почуття поваги до себе немає особистості (В.Сухомлинський). 8. ...То музика нагадує про Вас, то раптом ця осіння хуртовина (Л.Костенко). 9. І вже починаєш не час цінувати, а мить (Б.Олійник). 10. Істина, що праця підносить, дає людині повноту щастя, була для дітей не якоюсь абстракцією, а самою сутністю життя (В.Сухомлинський). 11. І традиційні верби, і калина — все батьківське, але синівське — теж! (Б.Олійник). 12. Тече вода в синє море, та не витікає (Т.Шевченко)

Завдання 5. Спишіть речення. Визначте, у яких випадках сурядним зв'язком пов'язуються однорідні підмети чи присудки двоскладного речення або ж головні члени односкладних речень.

1. Навчити дітей вірити в людей, приготувати їх до життя — не легка справа (В.Сухомлинський). 2. Бережи матір, оберігай її здоров'я, дорожи її надіями. Нічим не захмарюй її життя. Будь таким, щоб мати пишалася тобою (В.Сухомлинський). 3. Чорніє поле, і гай, і гори (Т.Шевченко). 4. Щастя і долі нам не чекати — ми їх самі знайдемо, здобудем (В.Лучук). 5. Як парость виноградної лози, Плекайте мову, Пильно й ненастанно Політь бур'ян, Чистіше від сльози вона хай буде (М.Рильський). 6. Та захлинулися, пішли на дно і цісарі, й царі, і лжепророки... (Р.Третяков.). 7. Є у нас і словановобранці. Та не скорий суворий край, Не збудуєш електростанцій із словами «шуруй», «давай». Тут потрібні високі і щирі, Що до серця знаходять шлях. Ми не маємо права на сірість В наших помислах і словах! (Р.Третяков). 8. На старість починають більше думати і

менше мовлять (В.Коротич). 9. Тут ні сонця, ані зірниць, Ані берега сірих брил, Тут лиш спалах твоїх зірниць Та стрімке коливання хвиль. І ні ліку їм, ні числа (Т. Коломієць).

Завдання 6. Спишіть речення, розставивши відповідні розділові знаки. Поясніть розділові знаки при однорідних членах речення. Зробіть повний синтаксичний розбір одного простого речення.

1. Батьківщина починається для людини з шматка неба і ниви пшениці з лісової галявини і блакитного неба над колискою (В.Сухомлинський). 2. І навшпиньках входить в хату теплий добрий вечір (В.Бичко). 3. Слова твої лилися як потічок і колисали і вселяли спокій... (Н.Кашук). 4. А дерева... а дерева — наче люди,— Так поети визначають їхню суть. Вони плачуть, вони падають і люблять і сміються і вмирають і ростуть (Б.Олійник). 5. Мудрість народної поезії прозорість її слова і таємний чар мелодії, що відразу ж поведе твою душу на береги історії на тихі води і ясні зорі і на жалі чи теж одразу викреше з серця іскри завзяття й веселоців, — це стало його смутком і радістю (М.Стельмах).

Методичні вказівки для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Однорідні члени речення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу однорідних компонентів, який потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору.

Послідовність синтаксичного розбору однорідних членів речення

1. Виділити в реченні однорідні члени.
2. Знайти опorne слово, визначити його синтаксичну роль і морфологічне вираження.
3. Встановити тип і форму синтаксичного зв'язку опорного слова з однорідними компонентами та характер семантико-синтаксичних відношень між ними.
4. Вказати синтаксичну функцію і морфологічне вираження однорідних членів.
5. Визначити засоби синтаксичного зв'язку однорідних компонентів (сполучники та інтонація чи тільки інтонація) і семантико-

синтаксичні відношення між ними (єднально-перелічувальні, зіставно-протиставні, розділові, градаційні тощо).

6. Охарактеризувати узагальнююче слово (якщо воно є) з погляду його морфологічного вираження, синтаксичної ролі та позиції стосовно однорідного ряду (постпозитивне чи препозитивне).

7. Пояснити розділові знаки.

Тема 19-20. ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (2 год.)

Завдання 1. Схарактеризуйте умови відокремлення прикладок:

1) займає позицію означуваного іменника; 2) ускладнюється додатковим обставинним відтінком значення; 3) відноситься до особового займенника; 4) має уточнююче значення; 5) стосується пропущеного в реченні іменника тощо.

1. Байраками їхав до війська Григорій Триволя — козак молодий, що дубок, та бувалий в боях (М.Стельмах). 2. Нема без кореня рости, А нас, людей, без батьківщини (М.Чернявський). 3. А де ж твої думи, рожеві квіти, Доглядані, смілі, викохані діти, Кому ти їх, друже, кому передав? (Т.Шевченко). 4. Прикордонням трьох держав — Росії, Білорусі та України — плине річка Жеведа. На її зелених берегах споруджено величний Монумент Дружби (3 газети). 5. Твій син — горджуся, Земле, я тобою. Ти сяєш в небі зіркою ясною. Мій зір твоя чарує голубинь (Тон.). 8. Вірний син трудової поневоленої України, Шевченко став найглибшим виразником народних дум і надій (О.Гончар). 9. Співучий край, Ічня здавна славилася голосами (О.Гончар). 10. Пішов степом, сіромаха, сльози утирає (Т.Шевченко).

Завдання 2. Спишіть речення, пояснюючи умови відокремлення (невідокремлення) прикладок із сполучником як.

1. Як творець, Шевченко може бути для нас взірцем у всьому (О.Гончар). 2. Ім'я Івана Андріановича Багмута, як своєрідного талановитого художника, вже давно сягнуло за межі України... (К.Гордієнко). 3. Звичайно, було б найвнимливішим вважати, що поетичне натхнення приходить до дитини як чудесний дар (В.Сухомлинський). 4. У свідченнях сучасників він (Т.Шевченко) постає як людина високоосвічена, багато ерудована (О.Гончар). 5. Як учитель і вихователь я прагнув до того, щоб перекласти в юні серця моральні цінності, створені й завойовані людством протягом багатьох століть... (В.Сухомлинський). 6. Як член комнезаму Юркович близько стикався

з людьми (Ю.Бедзик). 7. *Близький і дорогий нам Христо Ботев і як поет-громадянин, і як полум'яний патріот, борець за щастя і свободу трудящих усього світу* (П.Тичина).

Завдання 3. Доберіть з художніх чи газетних текстів десять речень з відокремленими узгодженими означеннями, вкажіть засоби їх вираження та умови відокремлення. Зробіть повний синтаксичний розбір одного простого речення.

Завдання 4. Визначте відокремлені обставини, вкажіть засоби їхнього вираження та поясніть умови відокремлення.

1. *Затамувавши подих, Максим Нерчин уважним зором стежив за всім, що відбувалося навколо. Пам'ять на якусь часинку вернула його у той далекий червневий ранок, коли мати, обнімаючи його, ледве чутно, крізь гіркі сльози мовила: — Іди, синку... І, вже одриваючись од нього, наче одштовхуючи од себе, щоб краще бачити, мати по хвилинному мовчанні зазирнула йому в очі своїми затуманеними сльозами очима і попросила: — Бережися, сину!* (Н.Рибак). 2. *Любила Галинка сімейні вечори, коли мама, примружуючи очі, вишивала біля вікна* (Л. Тараненко). 3. *Крізь материк і океан, Від заповітного порога, Прослався мій меридіан, Моя судьба, моя дорога* (Л.Дмитерко). 4. *Хустину кинувши на плечі, надівши плаття весняне, Берізка вибігла надвечір І жде чи вітру, чи мене* (С.Будний). 5. *Хто в край свій не прийде з великої бурі? Без кого вже нині печалиться дім?.. І Зайцев, підвісившись, закрив амбразуру І тілом, і серцем нетлінним своїм...* (М.Стельмах).

Завдання 5. У наведених реченнях виділіть відокремлені додатки із значенням включення, виключення та заміщення. Зверніть увагу на їх структуру, поясніть розділові знаки.

1. *Мусим добре знати: крім весни й літа, Є ще в нашій світі осінь і зима* (М.Ткач). 2.— *Щоб вам цвісти, сяяти, чарувати і перемогати на всіх фронтах, включаючи і... поетичний* (Я. Гримайло). 3. *Крім щастя, в житті людському є горе, біда, страждання, розпач, тривога, біль душі* (В.Сухомлинський). 4. *Всі, за винятком Бойчука, здивовано дивилися на свого шкіпера* (М.Трублаїні). 5. *Крім того, при обговоренні земельного Закону я вважав за потрібне внести принципову поправку* (Б.Олійник). 6. *Занедужав Микола – і Іван, замість нього, пильнує ватри* (М.Коцюбинський). 7. *Мав рацію Альберт Ейнштейн, сказавши, що новий вогонь спочатку обпалив людство, замість того щоб зігріти його* (Н.Рибак). 8. *Ні птиць, ані людей, Окрім ясної зірки в високості* (В.Малик). 9. *Замість виснаженої, смертельно втомленої колони, пролітали перед ним зараз лави інших, мовби окрилених людей* (О.Гончар).

Методичні вказівки для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Відокремлені члени речення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу однорідних компонентів, який потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору.

Послідовність синтаксичного розбору відокремлених членів речення

1. Виділити в реченні відокремлений компонент; з'ясувати його функцію (напівпредикативна чи уточнювальна). 2. Знайти опорне слово, визначити його синтаксичну роль і морфологічне вираження.

2. Вказати синтаксичну роль, тип і морфологічне вираження відокремленого компонента, поширений він чи непоширений (наприклад, *відокремлене поширене узгоджене означення, виражене дієприкметнико-вим зворотом*).

3. Встановити позицію відокремленого члена речення стосовно опорного слова (препозиція чи постпозиція).

4. З'ясувати умови відокремлення.

5. Пояснити розділові знаки.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 15. ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (8 год.)

1. Кома і крапка з комою між однорідними членами речення.
2. Однорідні та неоднорідні означення, розділові знаки при них.
3. Двокрапка і тире при узагальнюючих словах у реченнях з однорідними членами.

4. Стилiстичнi функцiї однорiдностi. Градацiя, амплiфiкацiя, асиндентон, полiсиндентон у реченнях з однорiдними компонентами.

Лiтература

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К.: Рад. шк., 1982. – С.184-186.

2. Козачук Г.О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища шк., 1991. – С.291-293.

3. Ладоня І.О. Українська мова: Навч. посібник для вузів. – К.: Вища шк., 1993. – С.76-79.

4. Мурко Н. Однорідні члени речення. Розділові знаки в реченні з однорідними членами // Все для вчителя. – 2003. – № 25. – С.13-14.
5. Український правопис. – К.: наук. думка, 1996. – С.129-148.
6. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Освіта, 1997. – С.222-232.

Завдання

1. Виконати вправу 554 // Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ. – К.: Вища шк., 1995.
2. Написати твір-роздум з використанням однорідних членів речення.

Тема 18. ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (8 год.)

1. Розділові знаки при відокремлених узгоджених та неузгоджених означеннях.
2. Відокремлені прикладки. Розділові знаки при них.
3. Розділові знаки при відокремлених обставинах і додатках.
4. Уточнюючі слова і звороти, розділові знаки при них.
5. Розділові знаки при порівняльних зворотах.
6. Стилистичні функції відокремлення. Явище парцеляції в художньому тексті.

Література

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К.: Рад. шк., 1982. – С.188-193.
2. Козачук Г.О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища шк., 1991. – С.307-320.
3. Ладоня І.О. Українська мова: Навч. посібник для вузів. – К.: Вища шк., 1993. – С.79-85.
4. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Освіта, 1997. – С.233-245.
5. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.86-102.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – К., 19947. – С.340-346.

Завдання

1. Виконати вправи 479, 483, 558 // Плющ М.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ. – К.: Вища шк., 1995.
2. Дібрати з текстів різних стилів 10 речень з різними видами відокремлення, побудувати їх граматичні моделі, пояснити розділові знаки.

**Тема 22-24. ВСТАВНІ ТА ВСТАВЛЕНІ
КОМПОНЕНТИ РЕЧЕННЯ. ЗВЕРТАННЯ (12 год.)**

1. Пунктуація при вставних словах і словосполученнях.
2. Вставлені речення. Розділові знаки при вставних і вставлених реченнях.
3. Розділові знаки при звертаннях.
4. Пунктуація у реченнях із звертаннями при вигуках та частках.
5. Розділові знаки у вокативних реченнях.
6. Стилiстичне використання вставних, вставлених компонентiв i звертань.

Лiтература

1. Вихованець I.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К.: Рад. шк., 1982. – С.191-193.
2. Козачук Г.О. Українська мова: Практикум. – К.: Вища шк., 1991. – С.280-290.
3. Ладоня I.О. Українська мова: Навч. посiбник для вузiв. – К.: Вища шк., 1993. – С.86-90.
4. Сучасна українська лiтературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – К., 19947. – С.335-350.
5. Український правопис. – К.: Наук. думка, 1996. – С.129-145.
6. Дацюк I. Причини пунктуацiйних помилок в простому ускладненому реченнi //Дивослово. – 1996. – № 10. – С.28-30.

Завдання

1. Виконати вправи 489, 490, 567 // Плющ М.Я. та iн. Сучасна українська лiтературна мова: Зб. вправ. – К.: Вища шк., 1995.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Написати реферат на одну із запропонованих тем – 10 год.:

1. Прості ускладнені речення з прислiвними другорядними членами речення, не зумовленими валентнiстю предиката.
2. Функцiональний аналіз простих речень, ускладнених детермінантами другорядними членами речення.
3. Прості ускладнені речення з дуплексивами.
4. Поняття про речення з сурядними рядами, iсторiя та сучасний стан їх вивчення.

5. Прості ускладнені речення з сурядними рядами.
6. Напівскладні речення з сурядними рядами.
7. Речення з напівпредикативними зворотами.
8. Історія вчення про напівпредикативні звороти.
9. Речення з дієприслівниковими зворотами.
10. Другорядний дієприкметниковий присудок.
11. Другорядний прикметниковий присудок.
12. Другорядний субстантивний присудок.
13. Речення з пояснювально-уточнюючими зворотами, історія та сучасний стан їх вивчення.
14. Речення зі вставними одиницями, історія та сучасний стан їх вивчення.
15. Морфологічні засоби вираження і синтаксична структура вставних компонентів.
16. Різні підходи до семантичної класифікації вставних одиниць.
17. Вставлені одиниці: основні підходи до їх вивчення, структурно-семантичні ознаки.
18. Речення з вигуками та частками, їх граматичний статус і класифікації в синтаксичній науці.
19. Речення з кличними комунікатами, їх кваліфікація в різних граматичних концепціях.
20. Кличні комунікати та їх модифікації.
21. Синтаксеми в семантично ускладненому простому реченні.
22. Семантична співвіднесеність простого ускладненого і складного речення.
23. Прості ускладнені речення з прислівними другорядними членами речення, не зумовленими валентністю предиката.
24. Функціональний аналіз простих речень, ускладнених детермінантами другорядними членами речення.
25. Прості ускладнені речення з дуплексивами.
26. Стилістичні функції однорідності в художньому творі.
27. Стилістичне навантаження відокремлених членів речення в художньому творі.
28. Стилістична роль вставних і вставлених одиниць в різних стилях мовлення.
29. Стилістичні можливості звертань в художньому, публіцистичному мовленні, народнопісенній творчості.
30. Структурно-семантичні особливості порівняльних зворотів та їх стилістичні функції в художньому творі.

Вимоги до структури реферату та його оформлення див. на с. 55–56.

2. Підібрати газетно-журнальні та наукові публікації до запропонованих тем лекційних та практичних занять. – 5 год.

3. З різностильових текстів дібрати ілюстративний матеріал (50 реченнєвих конструкцій) до тем другого змістового модуля (див. Тематичний план змістових модулів). – 5 год.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

з курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”

1. Поняття про ускладнене просте речення, напівпредикативні відношення в ньому.

2. Основні різновиди ускладнених речень.

3. Історія та сучасний стан учення про речення з однорідними членами.

4. Диференційні ознаки однорідних членів речення.

5. Засоби вираження однорідності.

6. Семантико-синтаксичні відношення у межах однорідних членів речення.

7. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення.

8. Питання про речення з однорідними присудками в науковій літературі.

9. Критерії розмежування простих ускладнених речень з однорідними присудками та складних поліпредикативних конструкцій.

10. Однорідність головних членів односкладних речень як лінгвістична проблема.

11. Принципи розмежування однорідних і неоднорідних означень.

12. Однорідність додатків і обставин.

13. Відокремлення як багатоаспектне синтаксичне та значеннєво-стилістичне явище.

14. Загальні та часткові умови відокремлення другорядних членів.

15. Напівпредикативні відношення при відокремленні.

16. Умови відокремлення узгоджених означень.

17. Умови відокремлення неузгоджених означень.
18. Умови відокремлення обставин, пунктуація при їх відокремленні.
19. Умови відокремлення додатків, пунктуація при їх відокремленні.
20. Прикладка як різновид означення. Відокремлення прикладок.
21. Засоби вираження непоширених і поширених відокремлених прикладок. Пунктуація.
22. Історія та сучасний стан учення про уточнюючі слова та звороти.
23. Принципи розмежування уточнюючих членів речення та напівпредикативних зворотів.
24. Уточнення головних і другорядних компонентів.
25. Історія та сучасний стан учення про вставні одиниці.
26. Семантичні групи вставних одиниць.
27. Синтаксичні особливості вставних компонентів.
28. Морфологічні засоби вираження вставних слів.
29. Поняття про вставлені компоненти речення, історія та сучасний стан їх вивчення.
30. Принципи розмежування категорій вставності та вставленості.
31. Синтаксична будова вставлених одиниць.
32. Історія та сучасний стан учення про звертання.
33. Значення та способи вираження звертання, його місце в реченні. Інтонація при звертанні.
34. Порівняльні звороти в простому ускладненому реченні, їх типи.
35. Критерії розрізнення простих ускладнених речень з порівняльними зворотами та складнопідрядних порівняльних конструкцій.
36. Історія та сучасний стан учення про порівняльні конструкції.

Змістовий модуль 3

СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

Після опанування третього змістового модуля *студент повинен знати*:

- ключові поняття змістового модуля;
- синтаксичні категорії складного речення;
- традиційні й сучасні вчення про складні речення;
- типологію складних речень;
- структуру семантично елементарного та ускладненого складного речення;
- різновиди синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень у складному реченні;
- формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти складного речення;
- особливості синтаксичної організації складних речень різного типу, тексту, засобів передачі чужого мовлення;
- специфіку використання різнотипних складних конструкцій в усіх стилях сучасної української мови, в тому числі текстах засобів масової комунікації;
- пунктуаційні норми сучасної української літературної мови у складному реченні.

Після опанування третього змістового модуля *студент повинен уміти*:

- розрізняти прості та складні речення;
- аналізувати складні речення з формального, семантичного і комунікативного погляду;
- визначати структурно-семантичні типи складних речень, синтаксичні зв'язки та семантико-синтаксичні відношення в них;
- застосовувати трансформаційну методику при аналізі складних синтаксичних конструкцій;
- будувати семантико-граматичні моделі складних речень;
- наводити приклади конструкцій з відповідним мовним явищем;
- розставляти розділові знаки в реченнях та правильно їх інтонувати;
- аналізувати і редагувати журналістські тексти з різнотипними складними реченнєвими конструкціями.

ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 26. ПОНЯТТЯ ПРО СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Складне речення як одиниця синтаксису.
2. Визначальні формально-граматичні, семантико-синтаксичні та комунікативні ознаки складного речення.
3. Засоби зв'язку частин складного речення (сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин та ін.).
4. Принципи класифікації складних речень у традиційній і сучасній функціональній граматиці.
5. Загальна характеристика основних типів складних речень.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.280-288.
2. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.310-417.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.416-424.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.303-305.
5. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высшая шк., 1997. – С.158-163.
6. Бауэр Я. К вопросу о возникновении и развитии типов сложного предложения // Вопр. слав. языкознания. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – С.48-49.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.206-230.

Тема 27. СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (4 год.)

1. Поняття про складносурядне речення, його основні ознаки.
2. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення.
3. Семантико-синтаксичні відношення між частинами складносурядного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень.
4. Складносурядні речення відкритої та закритої структур.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.387-409.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.297-317.
3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.597-626.
4. Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1969. – 156 с.
5. Пешковский А.М. Существует ли в русском языке сочинение и подчинение // Пешковский А.М. Избранные труды. – М.: Учпедгиз, 1959. – С.14-146.
6. Герман К.Ф. Складносурядні речення з градаційними сполучниками // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 1. – С.28-30.
7. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.338-353.
8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.231-248.

Тема 28. СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (6 год.)

1. Поняття про складнопідрядне речення, історія його вивчення. Синтаксичне значення понять “головна частина” та “підрядна частина”, засоби їх зв’язку.
2. Принципи класифікації складнопідрядних речень в історії синтаксичної науки. Сучасна функціональна класифікація складнопідрядних речень в українській граматиці.
3. Лінгвістичні ознаки розмежування складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур.
4. Характеристика основних типів складнопідрядних речень: а) складнопідрядне речення з підрядним означальним; б) складнопідрядне речення займенниково-співвідносного типу; в) складнопідрядне речення з підрядним з’ясувальним; г) складнопідрядні речення з підрядними обставинними частинами; д) складнопідрядні речення з підрядними супровідними як перехідний тип речення.
5. Функціональне співвідношення другорядних членів речення та підрядних частин складнопідрядних речень.
6. Класи неелементарних (багатокомпонентних) складнопідрядних речень.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.313-345.
2. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.446-597.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.354-418.
4. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.310-387.
5. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.27-45.
6. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.311-342.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.249-342.

Тема 29. БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Поняття про безсполучникове складне речення. Засоби синтаксичного зв'язку в ньому. Роль інтонації.
2. Питання про семантико-синтаксичні співвідношення між безсполучниковими, складносурядними та складнопідрядними реченнями.
3. Семантико-синтаксичні відношення між частинами безсполучникових складних речень.
4. Структурно-семантичні типи безсполучникових складних речень:
 - а) безсполучникові речення з однотипними частинами;
 - б) безсполучникові речення з різнотипними частинами.
5. Сучасні погляди вчених на граматичний статус і класифікацію безсполучникових складних речень.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 409-428.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.256-301.

3. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.628-649.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.342-349.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.419-432.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.99-100.
7. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1980. – 151 с.
8. Рожило Л.П. Співвідносність сполучникових і безсполучникових складних речень // Укр. мова і літ. в шк. – 1972. – № 10. – С.59-63.

Тема 30. БАГАТОКОМПОНЕНТНІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Поняття про ускладнене складне речення. Типи багатокомпонентних складних речень.
2. Характеристика багатокомпонентних складносурядних, безсполучникових конструкцій.
3. Складнопідрядні багатокомпонентні речення, їх різновиди.
4. Варіанти поєднання сурядно-підрядних конструкцій в українській мові.
5. Складні багатокомпонентні речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим).
6. Період як багатокомпонентна синтаксична структура. Стилістична роль періоду.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.351-354.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.210-349.
3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.356-360.
4. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.45-90, 102-119.

5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.302-342, 353-364.

6. Шульжук К.Ф. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. – К.: Вища шк., 1986. – 260 с.

Тема 32. СКЛАДНІ ФОРМИ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ (2 год.)

1. Питання про текст як об’єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами.

2. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів.

3. Одиниці тексту. Зв’язок тексту з реченням.

4. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.

5. Засоби зв’язку речень у складному синтаксичному цілому.

6. Структурні типи складних синтаксичних цілих.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С.5-54.

2. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. – К.: Рад. шк., 1986. – С.5-75.

3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.

4. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.433-507.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.397-402.

6. Лосева Л.М. Как строится текст. – М., 1980. – 92с.

7. Адмони В.Г. Грамматика и текст // Вопр. языкознания. – 1985. – № 2. – С.23-29.

8. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. – М, 1983. – 253 с.

9. Синтаксис текста: Сб. статей. – М., 1979. – 452 с.

10. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.371-376.

Тема 33. ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ (2 год.)

1. Пунктуація і синтаксична система мови.
2. Основні етапи розвитку української пунктуації.
3. Теоретичні принципи сучасної української пунктуації.
4. Вплив структури речення та інтонації на пунктуацію.
5. Система розділових знаків та їхні основні функції.
6. Огляд уживання розділових знаків у простому та складному реченнях.

Література

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.403-405.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків, 1992. – С.25-90.
3. Український правопис. – К.: Наук. думка, 1994. – С.126-155.
4. Юшук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.377-387.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 26. ПОНЯТТЯ ПРО СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ (2 год.)

1. Складне речення як синтаксична одиниця.
2. Визначальні семантико-синтаксичні, формально-граматичні та кому-нікативні ознаки складного речення.
3. Засоби зв'язку частин складного речення.
4. Поділ складних речень за основними засобами зв'язку на сполучникові та безсполучникові.
5. Загальна характеристика елементарних складносурядних, складно-підрядних і безсполучникових складних речень.
6. Поняття про ускладнене складне речення.

Література

1. Вихованець І.Р., Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.279-297.
2. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991.– С. 15-66.

3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 187-196.

4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С. 416-424.

5. Городенська К.Г. Трансформи складних речень // Розвиток духовної культури слов'янських народів: Зб. наук. пр. – К., 1991. – С. 16-48.

6. Шульжук К.Ф. Функціональні виміри складного речення // Наука і освіта: Зб. наук. пр. – К., 1997. – Кн. 1. – С. 217-221.

7. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.4-19.

Законспектувати

1. Шульжук К.Ф. Актуальні проблеми дослідження складного речення // Суспільствознавчі науки та відродження нації: Зб. наук. праць. – Кн.3. – Луцьк, 1997. – С.143-145.

2. Островська В. Складне речення // Дивослово. – 1999. – № 5. – С. 20-22.

Студент повинен знати: особливості складного речення як синтаксичної одиниці, його специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти складні речення різного типу, визначати їх типи, поділяти складні речення за основними засобами зв'язку на сполучникові та безсполучникові.

Питання для самоперевірки

1. Які погляди мовознавців на складне речення?
2. Що лежить в основі розмежування простого і складного речення?
3. У чому сутність граматичного значення складного речення?
4. Які складні речення є елементарними, а які – неелементарними?
5. Якими засобами поєднуються частини складного речення?

Завдання

1. Виконати вправи 242, 244, 246// Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 27. СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (4 год.)

1. Формальні та семантичні ознаки складносурядних речень.
2. Принципи класифікації складносурядних речень
3. Складносурядні речення відкритої структури.
4. Складносурядні речення закритої структури.
5. Семантичні типи складносурядних речень. Змістові відношення між частинами складносурядних речень.
6. Розділові знаки в складносурядному реченні.
7. Багатокомпонентні складносурядні речення.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.387-407.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.297-317.
3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.305-310.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.597-626.
5. Грищенко А.П. Складносурядне речення в сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1969. – 156 с.
6. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С.49-59.
7. Астахова Л.И. О сложносочиненном предложении // Вопр. языкознания. – 1993. – № 1. – С.87-95.
8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.231-248.

Законспектувати

1. Лаврінець „Спільні слова” у складносурядному реченні // Дивослово. – 2002. – № 2. – С.21-23.
2. Городенська К.Г. Дери́ваційні параметри складносурядних речень // Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – С.49-59.

Студент повинен знати: особливості класифікації складносурядних речень, принципи їх виділення, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти складносурядні речення, визначати їх типи, розрізняти складносурядні речення закритої і відкритої структури.

Питання для самоперевірки

1. Як Ви розумієте поняття сурядності?
2. Чи завжди у складносурядному реченні предикативні частини є незалежними, рівноправними?
3. Які сполучники вживаються у складносурядних реченнях відкритої структури?
4. Які змістові відношення виникають між предикативними частинами складносурядних речень закритої структури?

Завдання

1. Виконати вправи 252, 258, 260// Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 28. СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (6 год.)

1. Складнопідрядні речення у системі складних речень.
2. Формально-граматична класифікація складнопідрядних речень.
3. Логіко-граматична класифікація складнопідрядних речень.
4. Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень.
5. Складнопідрядні речення з прислівними та детермінантними підрядними частинами, їх диференційні формально-синтаксичні і семантико-синтаксичні ознаки.
6. Аналіз класів складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур (з підрядними означальними, з'ясувальними, обставинними частинами та ін.).
7. Складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу, їх характеристика.
8. Аналіз складнопідрядних речень з підрядними супровідними частинами.
9. Класи неелементарних складнопідрядних речень:
 - а) конструкції з супідрядністю;
 - б) конструкції з послідовною підрядністю;
 - в) конструкції з супідрядністю і послідовною підрядністю.
10. Шкільна класифікація складнопідрядних речень. Розділові знаки в них.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.310-387.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.313-344.
3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.311-342.
4. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.446-597.
5. Загнітко А.П. Український синтаксис. Ч.2. – К.: ІЗМН, 1996. – С.70-118.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.27-45.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.249-330.
8. Кокойло О.В., Корбозерова Н.М. Про семантичну структуру складнопідрядного речення // Мовознавство. – 1989. – № 3. – С. 26-30.
9. Заборна М. Порівняльні конструкції в системі складнопідрядних речень української мови: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 28 с.
10. Дорошенко С. Розширення ряду сполучних виразів у складнопідрядних реченнях в сучасній українській мові // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту: Зб. наук. пр. – Донецьк.: ДонНУ, 2004. – С. 36-37.
11. Загнітко А.П. Типологія українського складнопідрядного речення у зіставленні з англійським // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – 2002. – № 6. – С.185-188.
12. Заскалета В.П. До історії розвитку складнопідрядних речень із підрядними означальними // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. – 2002. – № 5. – С.52-56.

Законспектувати

1. Козацька О. Порядкова залежність послідовності розташування предикативних одиниць у контамінованих складнопідрядних багатокomпонентних реченнях // Українська мова. – 2005. – № 3. – С. 54-61.
2. Голоюх В. Складнопідрядні речення з ускладненим відношенням компонентів // Філологічні студії. – Луцьк, 2000. – №1. – С.52-57.
3. Слинько І. Чи змінюється значення складнопідрядного речення від місця підрядного // Дивослово. – 1995. – №4. – С.20-22.

Студент повинен знати: особливості розмежування складнопідрядних речень із підрядними різного типу, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти складнопідрядні речення, визначати їх типи, характеризувати класи неелементарних складнопідрядних речень .

Питання для самоперевірки

1. З'ясуйте синтаксичне значення понять «головна частина» та «підрядна частина».
2. Які функції виконують сполучники й сполучні слова у складнопідрядних реченнях?
3. Вкажіть основні принципи розрізнення складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур.
4. Яка роль займенниково-співвідносного зв'язку у формуванні структури складнопідрядного речення?
5. З'ясуйте функціональне співвідношення другорядних членів речення та підрядних частин складнопідрядних речень.

Завдання

1. Виконати вправи 274, 278, 308 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 29. БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ (4 год.)

1. Диференційні ознаки безсполучникових складних речень, проблема їх граматичного статусу.
2. Формально-синтаксична та семантико-синтаксична структура безсполучникового складного речення.
3. Основні типи безсполучникових складних речень. Різновиди змістових відношень між предикативними частинами безсполучникових складних речень.
4. Безсполучникові складні речення відкритої та закритої структури.
5. Розділові знаки у безсполучниковому складному реченні.
6. Багатокомпонентні безсполучникові складні речення.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.409-428.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.256-301.
3. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. – Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1980. – 151 с.
4. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.342-349.
5. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – С.628-654.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.90-100.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.343-356.
8. Ширяев Е.Н. Основы системного описания бессоюзных сложных предложений // Вопросы языкознания. – 1984. – № 1. – С.53-57.
9. Коцура Т. Стилiстична роль безсполучникових складних речень // Українська мова та література. – 2006. – Вересень (№ 35/36). – С.38-39.
10. Безсполучникові складні речення у стилях мови // Культура слова. – К., 1982. – Вип. 23 – С. 77-80.

Законспектувати

1. Беляєва Т. Семантичне наповнення і сфера використання безсполучникових складних речень з транспонованим імперативом // Філологічні студії.– Луцьк, 2000. – № 1. – С. 22-28.
2. Тележкіна О. Речення обґрунтування як вид безсполучникових складних речень // Філологічні студії. – Луцьк, 2000. – № 1.
3. Степун О.Л. Специфіка безсполучникових складних речень із значенням зіставлення // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. пр. – Х., 1992. – Вип. 2. – С. 103-106.
4. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові речення як окремий тип складних конструкцій // Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 47-50.

Студент повинен знати: визначення безсполучникового складного речення, вирізняти диференційні ознаки безсполучникових складних речень.

Студент повинен уміти: вирізняти безсполучникові складні речення у тексті, аналізувати їх з урахуванням синтаксичної будови,

вирізняти безсполучникові складні речення відкритої та закритої структури, правильно вживати розділові знаки у безсполучниковому складному реченні

Питання для самоперевірки

1. Яка роль інтонації в організації безсполучникового складного речення?
2. Вкажіть місце безсполучникових конструкцій у системі складних речень.
3. Охарактеризуйте систему розділових знаків у безсполучникових конструкціях. Яким змістовим відношенням між предикативними частинами вони відповідають?
4. Які Ви знаєте сучасні погляди вчених на граматичний статус і класифікацію безсполучникових конструкцій?

Завдання

1. Виконати вправи 311, 313 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 30. БАГАТОКОМПОНЕНТНІ СКЛАДНІ РЕЧЕННЯ (8 год.)

1. Поняття про ускладнене складне речення. Типи багатокompонентних складних речень.
2. Характеристика багатокompонентних складносурядних, безсполучникових конструкцій.
3. Складнопідрядні багатокompонентні речення, їх різновиди.
4. Варіанти поєднання сурядно-підрядних конструкцій в українській мові.
5. Складні багатокompонентні речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим).
6. Період як багатокompонентна синтаксична структура. Стилистична роль періоду.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С.351-354.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С.210-349.
3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.356-360.

4. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Рад. шк., 1989. – С.45-90, 102-119.

5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.302-342, 353-364.

6. Шульжук К.Ф. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. – К.: Вища шк., 1986. – 260 с.

7. Шульжук К.Ф. Мовленнєва реалізація моделей складних багатокомпонентних речень //Мовознавство. – 1991. № 3. – С. 49-52.

Законспектувати

1. Шульжук К.Ф. Складні речення з різними видами зв'язку // Укр. мова і літ. в шк. – 1987. – № 7. – С.39-45.

2. Шульжук К.Ф. Семантична структура складного багатокомпонентного речення //Мовознавство. – 1987. – №6. – С.32-38.

3. Шульжук К.Ф. Мовленнєва реалізація моделей складних багатокомпонентних речень //Мовознавство. – 1991. – №3. – С.12-19.

4. Чередниченко І.Г. Період як синтаксична конструкція в сучасній українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1957. – № 2. – С.29-35.

Студент повинен знати: особливості розмежування багатокомпонентного складного речення як комбінації мінімальних конструкцій, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: вирізняти багатокомпонентне складне речення, визначати його типи, характеризувати класи багатокомпонентних складних речень.

Питання для самоперевірки

1. Які типи сполучників вживаються у багатокомпонентних складносурядних реченнях?

2. Поясніть поняття однорідної, неоднорідної та послідовної підрядності. Що таке супідрядність?

3. Назвіть варіанти поєднань безсполучниково-сполучникових конструкцій. Намалюйте схеми.

4. Які синтаксичні та стилістичні функції періоду?

Завдання

1. Виконати вправи 319, 320(1), 321// Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 31. ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ (2 год.)

1. Структурно-семантичні особливості прямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з авторською.
2. Співвідношення форм прямої та непрямої мови.
3. Невласне-пряма мова, її структурні ознаки та застосування.
4. Діалог. Цитати.

Література

1. Каранська М.У. Сучасна українська літературна мова – К.: НМК ВО, 1992. – С.367-382.
2. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – С.428-430.
3. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – С.365-370.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.393-397.
5. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.364-370.

Законспектувати

1. Вавринюк Т. Невласне пряма мова як засіб суб'єктивізації тексту // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 45-47.
2. Рінберг В.Л. Конструкції прямої мови в системі складних структур // Мовознавство. – 1980. – № 23. – С.17-25.

Студент повинен знати: структурно-семантичні ознаки прямої мови, способи заміни прямої мови непрямою, особливості вживання невластне-прямої мови в художньому стилі.

Студент повинен уміти: правильно вживати розділові знаки при прямій, непрякій та невластне-прякій мові, оформляти діалоги в художньому тексті, цитати в науковому стилі мови.

Завдання

1. Виконати вправи 332, 333 ,335 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.
2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 32. СКЛАДНІ ФОРМИ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ (2 год.)

1. Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами.
2. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів.
3. Одиниці тексту. Зв'язок тексту з реченням.
4. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.
5. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому.
6. Структурні типи складних синтаксичних цілих.
7. Монологічне та діалогічне мовлення як форми усного і писемного тексту.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С.5-54.
2. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. – К.: Рад. шк., 1986. – С.5-75.
3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.
4. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.433-507.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.397-402.
6. Лосева Л.М. Как строится текст. – М., 1980. – 92с.
7. Адмони В.Г. Грамматика и текст // Вопр. языкознания. – 1985. – № 2. – С.23-29.
8. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. – М, 1983. – 253 с.
9. Синтаксис текста: Сб. статей. – М., 1979. – 452 с.
10. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.371-376.

Законспектувати

1. Білодід І.К. Надфразні єдності як елемент тексту в функціональних стилях літературної мови // Мовознавство .– 1979. – №2. – С.14-23.
2. Сиротиніна В.О. Системні зв'язки слів у художньому тексті // Мовознавство. – 1979. – №3. – С.52-60

Студент повинен знати: особливості тексту як компоненту мовленнєвої комунікації, його тлумачення лінгвістами, особливості структурних компонентів тексту, засоби зв'язку частин тексту.

Студент повинен уміти: вирізняти основні функції тексту, категорії тексту, вміти членувати текстові величини.

Завдання

1. Виконати вправи 338,339 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

2. Виписати ключові поняття до теми, вміти їх пояснити.

Тема 33. ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ (2 год.)

1. Пунктуація і синтаксична система мови.

2. Основні етапи розвитку української пунктуації.

3. Теоретичні принципи сучасної української пунктуації.

4. Вплив структури речення та інтонації на пунктуацію.

5. Система розділових знаків та їхні основні функції.

6. Огляд уживання розділових знаків у простому та складному реченнях.

7. Особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення.

Література

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.403-405.

2. Сергієнко В. Двокрапка й тире в безсполучникових складних реченнях // Дивослово. – 2003. – № 12. – С. 39-40.

3. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків, 1992. – С.25-90.

4. Український правопис. – К.: Наук. думка, 1994. – С.126-155.

5. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.

6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – С.377-387.

Студент повинен знати: основні етапи розвитку української пунктуації, теоретичні принципи сучасної української пунктуації, вплив структури речення та інтонації на пунктуацію, систему розділових знаків та їхні основні функції.

Студент повинен уміти: правильно вживати розділові знаки у простому та складному реченнях, при засобах передачі чужого мовлення.

Завдання

1. Законспектувати основні правила вживання розділових знаків у простому та складному реченнях, дібрати з художніх текстів по 1–2 приклади до кожного правила.

2. Виконати вправу 366 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 27. СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ (2 год.)

Завдання 1. У наведених реченнях підкресліть сполучники суурядності. З'ясуйте, в яких випадках вони сполучають члени речення, а в яких — предикативні частини складного речення.

1. Натхнення охоплює душу, і згадка про ці хвилини залишається в серці невмирущою (В.Собко). 2. Чи то людина зітхає, як річка, чи річка, як людина (М.Стельмах). 3. І стеляться обрії милі, і вечір в ясній далині, і карії очі, і рученьки білі Ночами насняться мені (А.Малишко). 4. А літо йде полями і гаями, і вітер віє, і цвіте блакить (М.Рильський). 5. Були в Максима і свої хлоп'ячі ідеали: побороти не лише всіх учнів у своєму класі, а й стати чемпіоном своєї вулиці, серед однолітків (В.Козаченко). 6. Промчала та буря-негода палка наді мною, Але не зломил мене, до землі не прибила, Я гордо чоло підвела, і очі, омиті сльозами, тепер поглядають ясніше, і в серці моїм переможній співу лунають (Леся Українка). 7. Так, беремо ми в юності супругу, Проте її не знаємо тоді, І лиш в тривогах, втратах і біді На схилку днів пізнаємо в ній друга (І.Кочерга). 8. Розвивайся й далі, мово наша рідна, І про нас нащадкам вістку донеси (О.Підсуха).

Завдання 2. Наведені складносурядні речення схарактеризуйте з погляду їхньої структури (відкрита структура — предикативні частини становлять незамкнений ряд; замкнена структура — предикативні частини становлять замкнений ряд).

1. Дівчина троянди поливала, і кудись котилась хмар навала, і сміялась осінь за вікном (В.Сосюра). 2. А темна ніч узорі сині пише, А гості веселяться, А чарки круг столу ходять, А Густав меткий нові до жартів прикладає жарти (М.Рильський). 3. Дорога снується, і стежечка в'ється. Дорога — в роздоли, а стежечка — в гай (В.Швець). 4. Чи справді до щастя веде ся дорога, Чи гідне є муки і болю й розпуки Се щастя, що я його жду (О.Маковей). 5. Треба любити що робиш, і тоді труд, навіть найважчий, підноситься до творчості (М. Горький). 6. То не від сонця урожай доспів — То спів про щастя затвердів у зерні (Є.Летюк). 7. Трави свіжістю пахли в літеплі літа, і сходила мрія під віями вечора (В.Лучук). 8. А Прометей приніс вогню людині — й багато що змінилося у світі (В.Бровченко). 9. Мікроби страху — убиває глузд, але живе носій їх — боягуз (М.Тарновський).

Завдання 3. Спишіть складносурядні речення зі сполучником і, схарактеризуйте їх структуру. Які смислові відношення встановлюються між предикативними частинами цих речень (єднальні, приєднувальні, зіставні, умовно-результативні, причиново-наслідкові тощо)?

1. Неси до людей всі думки, почуття і слова, І серце твоє не згорить, не змовкне, не згасне (М.Рильський). 2. І зашумує наша нива, І знову виросте наш дім, І пам'ятника бронза сива Засяє золотом новим (М.Рильський). 4. Спитайте — і розкажуть старожили Про вік старий... недолю і пільму (Т.Масенко). 5. Дзвонив за вікном льодяними крем'яками грудень, і голос Степана дзвенів, аж співав (Р.Лубківський). 6. Слово полонило мене, і я став поборником, носієм, коли хочете — слугою (В.Сухомлинський). 7. Меланія не могла похвалитися своєю вродою, і фотокореспонденти, мабуть, немало потрудилися, відшукуючи для неї позу, в якій дівчина виступала б кращою, ніж була насправді (О.Гончар). 8. Може, квіти зійдуть — і настане ще й для мене весела весна (Леся Українка). 9. І Деревя мене чекають, І падає листя на стежку, І падають зорі в долоні, І падає сон у траву (І. Драч).

Завдання 4. Перепишіть та схарактеризуйте складносурядні речення із сполучниками а, та. Вкажіть, які відношення встановлюються між предикативними частинами в кожному конкретному випадку.

1. Не встигнеш надивитися на сонце, а вже вечірня зоря темніє тобі в постарілих очах... (М.Стельмах). 2. Літа ніколи не повертаються до людини, а людина завжди повертається до своїх літ...

(М.Стельмах). 3. *В озерах купаються хмари, а ріки пливуть в берегах, мов потоки музики* (Л.Первомайський). 4. *Будемо ж гідні себе й вчителів, а для цього — Будьмо собою!* (В. Коротич). 5. *Люблю весну, та хто її не любить На цій чудесній, радісній землі* (В.Сосюра). 6. *Можже, це — архаїка, дурниці, Атавізм, дикунство, примітив, Та сьогодні голосок синиці Душу всю у мене оновив* (М.Рильський). 7. *Хоч січень, а снігу нема* (О.Гончар). 8. *Ще тільки благословлялось на світ, а вже чутка прудконогим зайченням котилась від хати до хати* (М.Стельмах). 9. *А в кузні готують чересла вчорашні повстанці, А в небі зоря озуває червоні сап'янці.* 10. *Та тільки серце не кричало, Та тільки кроку не стачало, Та тільки сили не було* (З тв. А. Малишка). 11. *Співало все, сміялося, бриніло,— А я лежала хвора й самотна.* 12. *Прилинув вітер, і в тісній хатині Він про весняну волю заспівав, А з ним прилинули пісні пташині, І любий гай свій відгук з ним прислав* (З тв. Л. Українки). 13. *Мене недуга гне додолю, А я встаю і жду вітрів* (Будн.). 14. *Я кличу, я жду, я вірю, А час все іде і йде, А осінь в далекий вирій Вже сірі ключі веде* (В.Соколов).

Завдання 5. Проаналізуйте складносурядні речення з розділовими сполучниками. Як впливає сполучник на смислові відношення між частинами складного речення? У яких випадках між предикативними частинами встановлюються відношення взаємовиключення, чергування подій, невпевненості, запитання?

1. *То не хвилі котить вітер, не розбурхались моря — то шумить по всьому світу славне ім'я Кобзаря* (В.Лагода). 2. *Чи то війнув снігами небосхил, Чи то так сумно розкричалась галич* (Г.Світлична). 3. *А чи мені рушнички давати, А чи мені іншого шукати* (Народна творчість). 4. *Хто чув, як рано навесні Земля пробуджується в сні, Або — як в літні місяці Колишуть жито вітерці? Хто бачив, як увосени Сумують голі ясени, Або — коли у грудні десь Гай заporошується весь?* (О.Підсуха). 5. *То мати гукає, ти мати шепоче, Мене виряджаючи в дальню дорогу...* (П.Воронько). 6. *То Катря усе хвалить, то Катря усе ганить...* (М. Вовчок). 7. *Чи то мені здається, чи то справді свист тихшає* (М.Коцюбинський). 8. *Ні, серйозно, се ви або жартуєте зі мною, або просто перевтома винна* (Леся Українка). 9. *Чи то настане нічка темна, Чи то веселий день шумить* (Л.Глібов). 10. *Чи то зір підвів, чи серце чекати втомилося* (З журналу).

Завдання 6. Добудуйте складносурядні речення відкритої та закритої структури, використовуючи різні сполучники. Визначте смислові відношення між частинами складного речення.

1. Материнська пісня в сон прийшла до мене... 2. Слова журби не згоять... 3. Прийшли мої друзі... 4. Легенда стежкою біжить поміж полями... 5. Дивлюся вранці у вікно... 6. Лелеки кликали в політ... 7. Верба стояла край воріт... 8. Вернись до тебе чайкою з обпаленим крилом... 9. Я поспішав до мами... 10. Я люблю своє рідне місто... 11. Сад зацвів... 12. Тут юність протекла... 13. Весна струмоче в небі синім... 14. Летять літа... 15. Ген Дніпро, могили... 16. І співає скрипка... 17. Я ішов з тобою...

Методичні вказівки для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Складносурядні речення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу складносурядних речень, який потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору.

Послідовність синтаксичного розбору складносурядного речення

1. Довести, що речення складне, знайшовши граматичні основи предикативних частин, що входять до його складу (якщо 3 і більше основ, то речення багатокomпонентне).

2. З'ясувати вид речення за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне).

3. Вид речення за емоційним забарвленням: окличне, неокличне.

4. Вказати тип речення за характером зв'язків у ньому предикативних частин — сполучникове (складносурядне).

5. Визначити смислові відношення між предикативними частинами (єднальні — одночасність, послідовність, перелік, причиново-наслідкові тощо; зіставно-протиставні — протиставні, зіставні; розділові — взаємовиключення, перелік однаковою мірою можливих чи неможливих дій, подій, явищ і станів).

6. Вказати засоби зв'язку (єднальні, протиставні, розділові сполучники та ін.) між ними;

7. Закрита чи відкрита структура;

8. Накреслити лінійну чи вертикальну схему речення.

9. Пояснити розділові знаки.

Тема 28. СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ (2 год.)

Завдання 1. Знайдіть складні речення з підрядними означальними, в яких підрядна частина відноситься до іменника в головній

частині. Схарактеризуйте сполучні засоби. Яку роль виконують вказівні займенники, що стоять біля означуваного займенника?

1. Але таку цінити треба старість, Яку тривога точить, а не заздрість! (Р.Третяков). 2. Нема в житті такої сили, Щоб ми з шляху свого зійшли, Щоб ми забули ті могили, де наші друзі полягли (Л.Первомайський). 3. Як рвалася ти з рідного села у далину від отчого тепла! Тепер шукаєш з даліни ту стежку, яка б тебе додому привела (Г.Тарасюк). 4. Не світ рожевий мене вабить, А дух, що рветься напролом (О.Підсуха). 4. Сміливість — одна з найбільших якостей душі людської, без якої неможливі ні благородна діяльність, ні порядність думок, ні самотійність характеру (К. Ушинський). 5. А я стою у білому плащі під чорним деревом, на котрім птиці сниться весна (І. Жиленко). 6. Згадується школа край узлісся, Біла хата й батьківський поріг, Звідки у життя пішов колись я, Ніжна земле, цвіт надій моїх (К. Дрок). 7. Благословенна та свята хвилина, Коли в тобі прокинулось чуття, Що ти — Вітчизни-матері дитина, її боржник і страж її життя (Т.Севернюк).

Завдання 2. Спишіть та схарактеризуйте складні речення з підрядними означальними, визначивши головну й підрядну частини, сполучні засоби. В яких випадках підрядна частина є факультативною щодо головної? Яку синтаксичну роль виконують сполучні слова?

1. Згадати тільки всі тяжкії муки, Що завдали борцям за правду вороги,— Кому ж не стиснуться раптово руки Від помсти лютої жаги? (Леся Українка). 2. Що краще є від простих слів, Коли вони із серця ллються. 4. Як сумно тій людині жить, яка в житті не знала суму. 5. Ні! Сили на землі нема І сили на землі не буде, Щоб потягти нас до ярма, Щоб потоптати наші груди... (З тв. М.Рильського). 6. В знаменах вічна слава поколінь, Що здобули найбільшу перемогу (П. Воронько). 7. Це дуже тяжко — написати пісню, Що, мов коліска, йде із роду в рід, Від маминих очей до зір гойдає (Д.Павличко). 8. Ніколи не забуду того березневого вечора 1958 року, на якому Степан Будний читав свою «Марічку» і сивий Тичина не зводив з нього погляду (Р.Лубківський). 9. Є штрих, без якого немає картини... 10. Мій батько, що загинув у боях, Своєю кров'ю окропив знамена... 11. То не любов, яка не вміє бажати іншому добра (З тв. Р. Третякова).

Завдання 3. Проаналізуйте складні речення з підрядними присубстантивними.

1. У кожного люду, у кожній країні Живе такий спогад, що в його в давнині Були золотії віки... (Леся Українка). 2. Двоє старих,

чий син десять літ тому загинув в авіаційній катастрофі, колишуть немовля (В. Стус). 3. А я від тебе рушити не можу, Непоказна і непривітна в літі Блакитна квітко — диво між снігами, Яку усі вдовичкою зовуть (Н.Кащук). 4. В дощові осінні вечори, коли в гості до мене приходила нудьга і не хотілось ні робити нічого, ні думати, я мимоволі діставав цей школярський збірник і брався його читати... (С.Васильченко). 5. Він жив між нас, найкращий серед нас, Серед людей, у кого зброя — слово (М.Рильський). 6. Оце і є ота межа, Яку на місці не спинити, Оце і є ота межа. Задля якої варто жити! (Л.Дмитерко). 7. Ці п'єси були написані Котляревським для Полтавського театру, що ним він керував від 1817 до 1821 року (О.Гончар). 8. Не могла вона знайти жодного свідка, хто б розповів про його бойовий шлях... (Л.Дмитерко). 9. Ми в світ прийшли успадкувати справу, діла, і думи й чесні мозолі, батьків велику полум'яну справу, що захистили правду на землі (В.Симоненко). 10. Чи спалені, може, мости До нашого рідного краю, Де зникла у загравах ти (Г. Донець).

Завдання 4. Підберіть із текстів художньої літератури складно-підрядні речення з такими компонентами: *те... що, той... хто, там... де, скрізь... де, так... як, такий... який, стільки... скільки, так... що, таким... наче, настільки... що*. Визначте тип складнопідрядного речення.

Завдання 5. Із текстів художньої літератури доберіть по три речення до кожного семантичного типу складнопідрядного речення з підрядною обставинною частиною. Зробіть повний синтаксичний розбір одного з них.

Завдання 6. Із текстів художньої літератури доберіть 10 складних речень з підрядними з'ясувальними. Підкресліть співвідносні слова та сполучні засоби, схарактеризуйте їх.

Методичні вказівки

для виконання лабораторної роботи

Метою лабораторного заняття є закріплення теоретичних знань студентів з теми „Складнопідрядні речення”, вироблення в них практичних умінь і навичок синтаксичного аналізу складнопідрядних речень, який потрібно виконувати з дотриманням поданого нижче порядку розбору.

Послідовність синтаксичного розбору складнопідрядного речення

1. Довести, що речення складне, знайшовши граматичні основи предикативних частин, що входять до його складу (якщо 3 і більше основ, то речення багатокomпонентне).

2. З'ясувати вид речення за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне).
3. Вид речення за емоційним забарвленням: окличне, неокличне.
4. Вказати тип речення за характером зв'язків у ньому предикативних частин — сполучникове (складнопідрядне).
5. Якщо речення складнопідрядне з одним підрядним, то вказати головне речення і вид підрядного, засоби зв'язку предикативних частин, нерозчленована чи розчленована структура.
6. Якщо речення складнопідрядне з кількома підрядними, то, крім характеристики кожного підрядного, назвати вид підрядності: послідовна, однорідна, неоднорідна або змішаного типу, тобто поєднання цих видів.
7. Накреслити лінійну чи вертикальну схему речення.
8. Пояснити розділові знаки.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 31. ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ (10 год.)

1. Способи заміни прямої мови непрямою.
2. Особливості вживання невластиво-прямої мови в художньому тексті, її стилістичне навантаження.
3. Розділові знаки при прямій мові.
4. Розділові знаки при непрякій та невластиво-прякій мові.
5. Правила оформлення діалогів у художньому тексті.
6. Правила оформлення цитат у науковому стилі мови. Розділові знаки.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. ак. Білодіда І.К. — К.: Наук. думка, 1972. — С.428-430.
2. Сучасна українська мова / За заг. ред. О.Д.Пономарева. — К.: Либідь, 1997. — С.365-370.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. — К.: Вища шк., 1994. — С.393-397.
4. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. — К.: Рад. шк., 1994. — С.212-274.
5. Каранська М.У. Сучасна українська літературна мова — К.: НМК ВО, 1992. — С.367-382.

Законспектувати

1. Бондаренко О. Слова автора при прямій мові як визначник адресанта та складник інфраструктури речення // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. – 2006. – №6. – С.253-264.

2. Тишківська Н. Деякі нерозв'язані питання пунктуації // Українська мова та література. – 2006. – №46. – С.4-6.

Студент повинен знати: способи заміни прямої мови непрямою, особливості вживання невластиве-прямої мови в художньому стилі, їхні специфічні особливості в граматичному оформленні, в семантиці, у функціонально-стилістичному застосуванні.

Студент повинен уміти: правильно вживати розділові знаки при прямій, непрякій та невластиве-прякій мові, правила оформлення діалогів у художньому тексті, правила оформлення цитат у науковому стилі мови.

Завдання

1. Виконати вправи 324(2),330, 331 // Кобилянська М.Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис: Збірник вправ. – К.: Вища шк., 1992. – 271 с.

Тема 32. СКЛАДНІ ФОРМИ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ (10 год.)

1. Текст як компонент мовленнєвої комунікації.
2. Тлумачення тексту лінгвістами.
3. Структурні компоненти тексту.
4. Членування текстових величин.
5. Основні функції тексту.
6. Категорії тексту.
7. Характеристика мовленнєвої комунікації як процесу.

Література

1. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика / За заг. ред. ак. Білодіда І.К. – К.: Наук. думка, 1972. – С.5-54.

2. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. – К.: Рад. шк., 1986. – С.5-75.

3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.

4. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С.433-507.

5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.397-402.
6. Лосева Л.М. Как строится текст. – М., 1980. – 92 с.
7. Храпченко М.Б. Текст и его свойства // Вопр. языкознания. – 1985. – № 2. – С.3-10.
8. Новичкова Р.М. Про однофразові тексти // Мовознавство. – 1981. – №3. – С.32-38.

Законспектувати

1. Марич С.М. Складне синтаксичне утворення в системі синтаксису української мови // Наук. вісн. ВДУ ім.Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – № 6. – С.223-230.
2. Пономарьова Л. Текстотвірний потенціал складного речення // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту: Зб. наук. праць. – Донецьк, 2004. – С.70-75.

Студент повинен знати: особливості тексту як компоненту мовленнєвої комунікації, його тлумачення лінгвістами, особливості структурних компонентів тексту.

Студент повинен уміти: вирізняти основні функції тексту, категорії тексту, вміти членувати текстові величини.

Завдання

Дібрати невеликий текст, визначити його структурні компоненти, засоби зв'язку речень та структурні типи складних синтаксичних цілих у ньому.

Тема 33. ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ (10 год.)

1. Основні типи пунктуаційних знаків.
2. Вживання крапки, знака питання і знака оклику.
3. Вживання коми.
4. Вживання тире.
5. Вживання двокрапки.
6. Вживання крапки з комою.
7. Вживання лапок.
8. Вживання дужок.
9. Вживання крапок.
10. Огляд уживання розділових знаків у простому реченні.
11. Огляд уживання розділових знаків у простому ускладненому реченні.

12. Огляд уживання розділових знаків у складному реченні.
13. Розділові знаки при прямій мові, цитатах, діалогах.
14. Розділові знаки як засіб увиразнення мовлення.

Література

1. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С.403-405.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків, 1992.
3. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К.: Рад. шк., 1994. – С.212-274.
4. Дзюбишина Н.Я. Про деякі випадки вживання лапок // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 2. – С. 66-67.
5. Кравченко О. Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні // Укр. мова і літ. в шк.. – 2001. – № 1. – С. 21-22.

Законспектувати

Правила вживання розділових знаків у різних типах речень (Український правопис. – К.: Наук. думка, 1994. – С.126 – 155).

Студент повинен знати: вплив структури речення та інтонації на пунктуацію, систему розділових знаків та їхні основні функції.

Студент повинен уміти: правильно вживати розділові знаки у простому та складному реченнях, при засобах передачі чужого мовлення.

Завдання

Дібрати уривок з художнього або публіцистичного стилів мови (до 5 сторінок). Проаналізувати систему розділових знаків, їх функції та правила вживання.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Написати реферат на одну із запропонованих тем - 10 год.:

1. Історія та сучасний стан учення про складне речення.
2. Визначення і класифікації складнопідрядних речень в історії синтаксичної науки.
3. Будова складнопідрядних речень.

4. Складнопідрядні присубстантивно-означальні речення.
5. Складнопідрядні предметно-ототожнені та якісно-ототожнені речення.
6. Складнопідрядні просторово-ототожнені речення.
7. Складнопідрядні речення з якісно-кількісним значенням.
8. Складнопідрядні з'ясувальні речення.
9. Складнопідрядні речення розчленованого типу: загальна характеристика.
10. Складнопідрядні речення часу.
11. Складнопідрядні умовні речення.
12. Складнопідрядні речення причини.
13. Складнопідрядні допустові речення.
14. Складнопідрядні речення мети і наслідку.
15. Складнопідрядні порівняльні та зіставлявальні речення.
16. Складнопідрядні компаративні та відносно-репродуктивні речення.
17. Історія та сучасний стан вчення про складносурядні речення.
18. Складносурядні речення з єднальним значенням.
19. Складносурядні речення із зіставно-протиставним значенням.
20. Складносурядні речення з розділовим, пояснювальним і градаційним значеннями.
21. Складні безсполучникові комунікати, основні підходи до їх граматичного статусу і класифікації у вітчизняній науці.
22. Складні безсполучникові комунікати із значенням перелічення, зіставлення і протиставлення.
23. Складні безсполучникові комунікати з умовним, допустовим і часовим значеннями.
24. Складні безсполучникові комунікати з одnobічним відношенням частин.
25. Формально-граматична, семантико-синтаксична і комунікативна організація складного речення.
26. Стилiстичні функції безсполучникових складних речень у художньому творі.
27. Синтаксичні та стилістичні особливості багатокomпонентних складних речень і періоду в художньому творі.
28. Стилiстичні навантаження сполучних засобів складносурядних і складнопідрядних речень в художньому творі.
29. Стилiстична роль невласне-прямої мови в художньому творі.

30. Текст як об'єкт лінгвістичних досліджень.
31. Синтаксис тексту.
32. Монологічне та діалогічне мовлення як форми усного і писемного тексту.
33. Історія та сучасний стан української пунктуації.

Вимоги до структури реферату та його оформлення див. на с. 55–56.

Завдання 2. Підібрати газетно-журнальні та наукові публікації до запропонованих тем лекційних та практичних занять. – 5 год.

Завдання 3. З різностильових текстів дібрати ілюстративний матеріал (50 реченнєвих конструкцій) до тем третього змістового модуля (див. Тематичний план змістових модулів). – 5 год.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

з курсу “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”

1. Складне речення як одиниця синтаксису.
2. Визначальні формально-граматичні, семантико-синтаксичні та комунікативні ознаки складного речення.
3. Засоби зв'язку частин складного речення (сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин та ін.).
4. Принципи класифікації складних речень у традиційній і сучасній функціональній граматиці.
5. Загальна характеристика основних типів складних речень.
6. Поняття про складносурядне речення, його основні ознаки.
7. Засоби вираження синтаксичних зв'язків і змістових відношень між частинами складносурядного речення.
8. Семантико-синтаксичні відношення між частинами складносурядного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень.
9. Складносурядні речення відкритої та закритої структур.
10. Поняття про складнопірядне речення, історія його вивчення. Синтаксичне значення понять “головна частина” та “пірядна частина”, засоби їх зв'язку.
11. Принципи класифікації складнопірядних речень в історії синтаксичної науки. Сучасна функціональна класифікація складнопірядних речень в українській граматиці.

12. Лінгвістичні ознаки розмежування складнопідрядних речень нерозчленованої та розчленованої структур.

13. Характеристика основних типів складнопідрядних речень: а) складнопідрядне речення з підрядним означальним; б) складнопідрядне речення займенниково-співвідносного типу; в) складнопідрядне речення з підрядним з'ясувальним; г) складнопідрядні речення з підрядними обставинними частинами; д) складнопідрядні речення з підрядними супровідними як перехідний тип речення.

14. Функціональне співвідношення другорядних членів речення та підрядних частин складнопідрядних речень.

15. Поняття про безсполучникове складне речення. Засоби синтаксичного зв'язку в ньому. Роль інтонації.

16. Питання про семантико-синтаксичні співвідношення між безсполучниковими, складносурядними та складнопідрядними реченнями.

17. Семантико-синтаксичні відношення між частинами безсполучникових складних речень.

18. Структурно-семантичні типи безсполучникових складних речень: а) безсполучникові речення з однотипними частинами; б) безсполучникові речення з різнотипними частинами.

19. Сучасні погляди вчених на граматичний статус і класифікацію безсполучникових складних речень.

20. Поняття про ускладнене складне речення. Типи багатоконпонентних складних речень.

21. Характеристика багатоконпонентних складносурядних речень.

22. Характеристика багатоконпонентних безсполучникових конструкцій.

23. Складнопідрядні багатоконпонентні речення, їх різновиди. Однорідна, неоднорідна та послідовна підрядність.

24. Варіанти поєднання сурядно-підрядних конструкцій в українській мові.

25. Складні багатоконпонентні речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим).

26. Період як багатоконпонентна синтаксична структура. Стилiстична роль періоду.

27. Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Тлумачення категорії тексту лінгвістами.

28. Основні ознаки тексту. Функціонально-комунікативні різновиди текстів.

29. Одиниці тексту. Зв'язок тексту з реченням.

30. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.

31. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому.

32. Структурні типи складних синтаксичних цілих.

33. Пунктуація і синтаксична система мови.

34. Основні етапи розвитку української пунктуації.

35. Теоретичні принципи сучасної української пунктуації.

36. Вплив структури речення та інтонації на пунктуацію.

37. Система розділових знаків та їхні основні функції.

38. Огляд уживання розділових знаків у простому та складному реченнях.

39. Формально-синтаксична організація складного речення. Поняття про структурну схему речення.

40. Семантико-синтаксичний аспект складного речення.

41. Комунікативний аспект складного речення.

42. Поняття про актуальне членування складного речення, засоби його вираження.

ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

ОСНОВНА

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
2. Кадомцева Л.О. Українська мова. Синтаксис простого речення. – К.: Вища шк., 1985. – 127 с.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – 400 с.
4. Масицька Т.Є., Межов О.Г. Методичні рекомендації та завдання до комплексної контрольної роботи з курсу „Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. – Луцьк: „Вежа”, 2006. – 52 с.
5. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення): Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 100 с.
6. Плиско Н.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Х.: Основа, 1992. – 149 с.
7. Плиско Н.М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. – Х.: Основа, 2004. – 96 с.
8. Слинько І.І., Гуйванюк М.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища шк., 1994. – 670 с.
9. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1972. – 515 с.
10. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – 385 с.
11. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 399 с.
12. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Видав. центр „Академія”, 2004. – 408 с.

ДОДАТКОВА

1. Андерш Й.Ф. Проблеми синтаксичної семантики в сучасному зарубіжному мовознавстві // Мовознавство. – 1983. - № 1. – С. 11-19.
2. Андерш Й.Ф. До питання про семантичну структуру речення // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 38-42.
3. Андерш Й.Ф. Синтаксико-семантичне моделювання простого речення (на матеріалі чеської та української мов) // Зіставне дослідження української, чеської та російської мов. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 97-111.

4. Бабайцева В.В. Односоставные предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1968. – 160 с.
5. Бабайцева В.В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещение, 1988. – 158 с.
6. Баландіна Н.Ф. Предикатно-аргументне представлення семантики речення // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 60-65.
7. Баранник Д.Х. Два рівні граматичної структури речення // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 12-19.
8. Безпояско О.К. Інфінітив у функції другорядних членів речення // Укр. мова і літ. в шк. – 1984. – № 3. – С. 51-53.
9. Белошапкова В.А. Современный русский язык: Синтаксис. – М.: Высш. шк., 1977. – 248с.
10. Богданов В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1977. – 204 с.
11. Болюх В.О. Власне-семантична і формально-граматична інтерпретація безособових речень // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 44-48.
12. Будько М.В. Проблема простого ускладненого речення у вітчизняному мовознавстві // Мовознавство. – 1991. – № 3.
13. Булаховський Л.А. Питання синтаксису простого речення в українській мові // Дослідження з синтаксису української мови. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 5-28.1. Булаховський Л.А. Керування // Вибр. праці: В 5 т. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 2. – С. 553-568.
14. Ващук В.О. Важкі випадки вираження підмета і його стилістичні особливості // Укр. мова і літ. в шк. – 1970. – № 12. – С. 27-29.
15. Вихованець І.Р. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 29-45.
16. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наук. думка, 1992. – 222 с.
17. Вихованець І.Р. Типологія семантико-синтаксичних відношень // Українська мова. Теорія і практика: Темат. зб. наук. праць. – К.: ІСДО, 1993. – С. 7-10.
18. Вихованець І.Р. Граматичні вияви керування // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУ, 1996. – Вип. 2. – С. 9-13.
19. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наук. думка, 1983. – 219с.
20. Гандзюк С.П. Дієслівна валентність та іменний присудок // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 62-65.

21. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. – К.: Наук. думка, 1991. – 192 с.
22. Грищенко А.П. Категорія предикативності // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 5-11.
23. Грищенко А.П. Модальність і часова співвіднесеність як зовнішньо-синтаксичні ознаки речення // Там же. – С. 16-29.
24. Давидова Л.П. Із спостережень над структурою і функціями субстантивних словосполучень // Укр. мова і літ. в шк. – 1971. – № 11. – С. 20-24.
25. Загнітко А.П. Позиційна модель речення і валентність дієслова // Мовознавство. – 1994. – № 2-3. – С. 48-56.
26. Іваненко З.І. Односкладні речення як синонімічні паралелі двоскладних // Укр. мова і літ. в шк. – 1985. № 8. – С. 38-43.
27. Іваницька Н.Л. Складений присудок як синтаксична структура // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наук. думка, 1975. – С. 59-84.
28. Іваницька Н.Л. Речення з дієсловом «бути» в українській мові // Укр. мова і літ. в шк. – 1981. – № 12. – С. 9-13.
29. Іваницька Н.Л. Непоширене в українській мові // Укр. мова і літ в шк. – 1984. - № 2. – С. 31-34.
30. Іваницька Н.Л. Формально-граматичне і семантико-граматичне моделювання структури простого речення (на матеріалі двоскладних речень української мови) // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 20-27.
31. Іваницька Н.Л. Синтаксична структура двоскладних речень (питання формально-граматичного і семантико-граматичного членування) // Укр. мова і літ. в шк. – 1986. – № 1. – С. 36-41.
32. Казимирова І.А. Семантичні основи синтаксичного аналізу інфінітива у придієслівній позиції // Мовознавство. – 1992. - № 5. – С. 56-60.
33. Козачук Г.О. Підмети, виражені словосполученнями // Укр. мова і літ. в шк. – 1982. – № 1. – С. 36-39.
34. Лекант П.А. Типы и формы сказуемого в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1976. – 143 с.
35. Лекант П.А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. – М.: Высш. шк., 1974. – 158 с.
36. Матвеев С.Б. Семантична специфіка українського безособового речення з модальним предикатом // Мовознавство. – 1997. - № 4-5. – С. 27-32.

37. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения // Пражский лингвистический кружок. – М.: Прогресс, 1967. – С. 239-245.
38. Морозова І.Б. Еліптичні речення в діалозі // Мовознавство. – 1988. – № 4. – С. 39-42.
39. Мухин А.М. Структура предложений и их модели. – Л.: Наука, 1968. – 230 с.
40. Плющ М.Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. – К.: Вища шк., 1986. – 175 с.
41. Прияткина А.Ф. Русский язык. Синтаксис осложненного предложения. – М.: Высш. шк., 1990. – 176 с.
42. Савченко І.Я. Семантика атрибутивного відношення // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 46-49.
43. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (двоскладне речення) // Мовознавство. – 1978. – № 3. – С. 23-31.
44. Слинько І.І. Парадигматика простого речення української мови (односкладне речення) // Мовознавство. – 1980. – № 3. – С. 22-29.
45. Слинько І.І. Чи є односкладні речення? // Мовознавство. – 1985. – № 4. – С. 48-53.
46. Слинько І.І. Другорядні чи поширюючі члени речення? // Мовознавство. – 1990. – № 2. – С. 3-11.
47. Слинько І.І. Сполучникові конструкції у відокремлених зворотах // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 61-65.
48. Слюсарева Н.А. Синтаксис и морфология в свете функционального подхода // Науч. докл. высш. шк. Филол. науки. – 1984. – № 5. – С. 36-41.
49. Удовиченко Г.М. Словосполучения у сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1968. – 227 с.
50. 50. Фоменко Ю.В. Является ли словосочетание единицей языка? // Филолог. науки. – 1975. – № 6. – С. 60-65.
51. Чумаков О.М. Синтаксична структура простого речення // Мовознавство. – 1988. – № 5.
52. Шульгіна В.І. Еліптичні конструкції і мовленнєва варіантність // Мовознавство. – 1992. – № 4. – С. 47-51.

ОЦІНЮВАННЯ

Система оцінювання знань студентів з дисципліни “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис” протягом кожного з трьох семестрів передбачає низку завдань, розподіл балів за виконання яких зазначено у таблицях 1–3.

Таблиця 1. Семестр 6-й.

Модуль 1 (поточне тестування)													Модуль 2 (індивідуальні завдання)	Мод. 3 (контр.роб.)	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 1													20	10	-	100
70																
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	B				
-	-	10	4	6	10	10	4	6	-	10	4	6				

Таблиця 2. Семестр 7-й.

Модуль 1 (поточне тестування)													Модуль 2 (індивідуальні завдання)	Мод. 3 (контр. роб.)	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 2													20	10	-	100
70																
T 14	T 15	T 16	T 17	T 18	T 19	T 20	T 21	T 22	T 23	T 24	T 25	В				
-	-	10	10	-	10	10	6	8	8	6	6					

Таблиця 3. Семестр 8-й.

Модуль 1 (поточне тестування)									Модуль 2 (індивідуальні завдання)	Мод. 3 (контр.роб.)	Підсумковий тест (іспит)	Сума
Змістовий модуль 3									20	10	30	100
40												
T 26	T 27	T 28	T 29	T 30	T 31	T 32	T 33	B				
3	5	5	3	3	5	5	5	6				

Критерії оцінювання

Поточний та проміжний контроль (80 балів – у 6 та 7 семестрах, 50 балів – у 8 семестрі) передбачає такі форми:

- робота на практичних і лабораторних заняттях, самостійна робота студентів (70 балів – у 6 та 7 семестрах, 40 балів – у 8 семестрі): усні відповіді на теоретичні питання з відповідної теми; виступи з доповідями; обговорення дискусійних питань; виконання практичних завдань репродуктивного і творчого характеру; конспектування рекомендованої літератури й виконання тренувальних вправ до тем практичних занять і тем, винесених на самостійне опрацювання;

- підсумкова (модульна) контрольна робота (10 балів).

Робота на практичних і лабораторних заняттях передбачає, що:

- студент глибоко аналізує теоретичні питання;
- вичерпно відповідає на додаткові питання;
- аргументує теоретичні положення необхідними прикладами;
- опрацював основні та вибірково додаткові джерела з теми;
- критично аналізує викладений в опрацьованих джерелах матеріал;
- бере активну участь в обговоренні та дискусіях;
- вміє застосувати набуті знання при виконанні практичних завдань;
- здатен зробити самостійні висновки.

За роботу на практичних заняттях з однієї теми можна максимально отримати 6 бали, за виконання однієї лабораторної роботи – 4 бали, за опрацювання тем для самостійної роботи – 4 бали. Відповідно бали по темах розподілено неоднаково, оскільки з одних тем передбачено лише практичні заняття, з інших – практичні та лабораторні або практичні заняття і самостійна робота, а з деяких – практичні, лабораторні заняття і самостійна робота. Крім того, за активне відвідування занять кожного змістового модуля передбачено додаткові бали.

Мета пропонованих **контрольних робіт** – перевірити рівень оволодіння студентами теоретичного матеріалу та вироблення в них відповідних практичних вмінь і навичок. Оскільки робоча програма з синтаксису охоплює три модулі (словосполучення і просте речення; ускладнене просте речення; складні синтаксичні конструкції), то від-

повідно до кожного з них укладено по 30 варіантів завдань (див. **МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДО КОМПЛЕКСНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З КУРСУ „СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА: СИНТАКСИС”** для студентів спеціальності 6.030500 „Українська мова і література” освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”/ Укл. Мацицька Т.Є., Межов О.Г. – Луцьк, 2006. – 50 с.).

До контрольної роботи №1 увійшли питання і завдання з таких тем: „Словосполучення”, „Речення як основна синтаксична одиниця”, „Граматична основа простого двоскладного речення”, „Система і структура другорядних членів речення”, „Односкладні речення”, „Неповні речення”, „Нечленовані речення”, „Семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти простого речення”. Контрольна робота №2 має на меті перевірити знання і вміння студентів з тем: „Поняття про ускладнене просте речення”, „Однорідні члени речення”, „Відокремлені члени речення”, „Уточнювальні одиниці”, „Вставні й вставлені компоненти”, „Звертання”. Контрольна робота №3 включає питання з таких тем: „Складносурядні речення”, „Складно-підрядні речення”, „Безсполучникові складні речення”, „Багатокомпонентні складне речення” та ін. Кожен варіант контрольної роботи містить два теоретичні питання, що потребують ґрунтовної відповіді з використанням самостійно дібраних прикладів, а також практичне завдання, що вимагає повного аналізу різнотипних синтаксичних одиниць: словосполучень, простих речень, складних синтаксичних конструкцій. Контрольні питання й завдання орієнтовані не тільки на формальне відтворення матеріалу підручників, наукових посібників, а й на осмислення фактів, їх систематизацію, самостійний підбір ілюстрацій. Вони дадуть можливість зробити висновки про якість опрацювання студентами відповідних тем, вироблення в них вмінь і навичок, необхідних для лінгвістичної підготовки.

При оцінюванні викладу студентами відповіді на теоретичні питання враховується дотримання наступних вимог: точність і повнота відповіді, науковий стиль писемного мовлення, вміння передавати осмислені і засвоєні знання з даної теми своїми словами, покликаючись при цьому на вивчені джерела, самостійність добору прикладів для підтвердження теоретичних положень, грамотність.

При оцінюванні виконання студентом практичного завдання враховується дотримання ним поданих схем синтаксичного розбору, точність і повнота в аналізі відповідних синтаксичних одиниць.

Максимальна кількість балів загалом за перше і друге теоретичні питання – 5 балів (по 2,5 б. за кожне).

5–4 бали за перше і друге питання студент отримує, продемонструвавши у відповіді глибокі знання теоретичного матеріалу, вміння передавати осмислені і засвоєні знання з даної теми своїми словами, покликаючись при цьому на вивчені джерела; давши чіткі й вичерпні відповіді на них; логічно і послідовно виклавши матеріал з дотриманням усіх граматичних, правописних і стилістичних норм літературної мови; проілюструвавши виклад самостійно дібраними прикладами.

3–2 бали за перше і друге питання студент отримує, продемонструвавши добрі знання теоретичного матеріалу, реферативно виклавши основну проблематику теми.

1 бал за перше і друге питання студент отримує, продемонструвавши низькі знання теоретичного матеріалу, допустивши помилки у відповіді на питання.

0 балів – студент не висвітлив питання.

Максимальна кількість балів за третє (практичне) завдання – 5 балів.

5–4 бали за практичне завдання студент отримує, виконавши його правильно і повно з дотриманням послідовності синтаксичного аналізу та норм писемного мовлення.

3–2 бали за практичне завдання студент отримує, виконавши правильно не менше як половину завдання.

1 бал за практичне завдання студент отримує, виконавши менше половини завдання, допустивши неточності чи грубі фактичні помилки.

0 балів – студент не виконав завдання.

Індивідуальна робота студентів (20 балів) під час семестру передбачає такі форми:

- написання реферату (10 балів);
- підбір газетно-журнальних та наукових публікацій до тем лекційних і практичних занять (5 балів);
- добір ілюстративного матеріалу з різностильових текстів до тем лекційних і практичних занять (5 балів).

Написання реферату передбачає, що студент:

- знає основні і додаткові джерела з теми;
- демонструє вміння користуватися Інтернет-ресурсами;

- критично аналізує опрацьовану літературу;
- глибоко розкриває питання;
- логічно і послідовно викладає матеріал;
- ілюструє виклад фактами, прикладами;
- уміє зробити самостійні висновки;
- своєчасно виконує роботу;
- уміє подати власний матеріал.

Написання реферату спрямоване на те, щоб перевірити розуміння та засвоєння певного матеріалу, вміння самостійно опрацьовувати літературу, здатність осмислити матеріал, уміння публічно виголосити власні наукові здобутки.

Завдання, в яких студенту пропонується **знайти та систематизувати газетно-журнальні та наукові публікації, дібрати ілюстративний матеріал до тем змістових модулів**, спрямоване на те, щоб:

- привернути увагу студента до важливих напрямів, ідей і проблем сучасної граматики, поглибити теоретичні знання з синтаксису;
- заохотити студента відстежувати потрібний матеріал з певної проблеми серед газетно-журнальних та наукових публікацій;
- навчити самостійно ілюструвати теоретичні положення синтаксичними конструкціями, дібраними з різностильових текстів сучасної української літературної мови.

Допуск до іспиту чи заліку студент отримує, набравши в підсумку не менше 35 балів. **Оцінювання іспиту або заліку** здійснюється за 30-ти бальною шкалою:

25–30 балів – студент глибоко та всебічно аналізує основні та додаткові питання, дає вичерпні відповіді на них, робить глибокі висновки;

17–24 бали – студент дає вичерпні відповіді на основні питання екзаменаційного білету, робить висновки;

10–16 балів – студент дає, в основному, правильні відповіді, але допускає помилки та неточності під час викладення матеріалу;

0–9 балів – студент не розкриває суті завдання, не здатен зробити правильні висновки.

Відповідність набраних у загальному підсумку балів оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS подано у таблиці 4.

Таблиця 4

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90–100	відмінно	A	відмінно
82–89	добре	B	дуже добре
75–81		C	добре
67–74	задовільно	D	задовільно
60–66		E	достатньо
35–59	незадовільно	FX	незадовільно (з можливістю повторного складання)
0–34		F	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

ЗМІСТ

Структура програми навчального курсу	3
Пояснювальна записка	4
Структура залікового кредиту курсу	7
Тематичний план змістових модулів	8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Словосполучення	
і просте речення	15
Теми лекційних занять	16
Теми практичних занять	26
Теми лабораторних занять	38
Теми для самостійного опрацювання	46
Індивідуальні завдання	53
Структура реферату	55
Питання до заліку	57
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Ускладнене просте речення	59
Теми лекційних занять	60
Теми практичних занять	67
Теми лабораторних занять	79
Теми для самостійного опрацювання	85
Індивідуальні завдання	87
Питання до заліку	89
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Складні	
синтаксичні конструкції	91
Теми лекційних занять	92
Теми практичних занять	97
Теми лабораторних занять	109
Теми для самостійного опрацювання	115
Індивідуальні завдання	118
Питання до екзамену	120
Література та інтернет-ресурси	123
Оцінювання	127

Для нотаток

Для нотаток

Навчально-методичне видання

**Межов Олександр Григорович
Масицька Тетяна Євгеніївна**

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА.
СИНТАКСИС**

Навчально-методичні матеріали до курсу

Друкується в авторській редакції
Верстка *О. С. Шумік*

Підп. до друку 24.04.2008. Формат 60×4 1/16. Папір офс. Гарн. Таймс. Друк цифровий. Обсяг 7,90 ум. друк. арк., 5,87 обл.-вид. арк. Наклад 300 пр. Зам. 2027. Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського національного університету імені Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Друк – РВВ “Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки (43025 м. Луцьк, просп. Волі, 13). Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 3156 від 04.04.2008 р.

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА.
СИНТАКСИС**

Навчально-методичні матеріали до курсу